

Iina Laitinen

USKO, TOIVO, RAKKAUS

Hartauksia neljällä aistilla kehitysvammaistyöhön

Opinnäytetyö

CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Toukokuu 2014

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö	Aika	Tekijä/tekijät
Humanistinen ja kasvatustieteiden yksikkö, Ylivieskan yksikkö	Toukokuu 2014	Iina Laitinen
Koulutusohjelma		
Kansalaistoiminta ja nuorisotyö		
Työn nimi		
USKO, TOIVO, RAKKAUS -Hartauksia neljällä aistilla kehitysvammaistyöhön		
Työn ohjaaja	Sivumäärä	
KT Reetta Leppälä	44+17	
Työelämäohjaaja		
Minna Kovalainen, diakoni, Vantaan seurakuntayhtymä		
<p>Opinnäytetyön tuotoksena syntyi hartausmateriaali Vantaan seurakuntayhtymän kehitysvammaistyöhön. Opinnäytetyössä oli kaksi kehittämistehtävää. Ensimmäisessä pohdittiin, kuinka hyödyntää aisteja ja kehoa kehitysvammaistyöhön suunnatussa hartausmateriaalissa. Toinen kehittämistehtävä oli rakentaa hartausmateriaali, joka käsittelee kristillisen uskon keskeisiä teemoja selkeällä ja helposti lähestyttävällä kielellä.</p> <p>Opinnäytetyön tietoperustassa määriteltiin kehitysvammaisuutta, spiritualiteettia ja jumalakäsitystä. Kirjallisuuden avulla kuvattiin myös kehitysvammaistyön historiaa Suomessa, kirkon vammaispoliittista ja saavutettavuusohjelmaa sekä kehon ja vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien varaan rakentuvaa uskonnollista kieltä.</p> <p>Hartausmateriaalia testattiin ja siitä saatiin palautetta. Palautteesta kävi ilmi, että hartausmateriaali soveltuu selkeyden ja moniaistisuuden kautta hyvin kohderyhmälle. Pohdinnassa todettiin, että aistien ja kehon hyödyntämiselle hartauksissa rajana on vain mielikuvitus. Helposti ymmärrettävän kielen käyttämisen avuksi löytyy hyviä valmiita materiaaleja. Toisaalta monien vaihtoehtoisten ja puhetta tukevien kommunikaatiomenetelmien käyttöön olisi tarvittu osaamista ja ammattitaitoa.</p>		
Asiasana		
aistit, hartaus, hengellinen elämä, kehitysvammaisuus, saavutettavuus, spiritualiteetti, uskonnollinen kieli		

ABSTRACT

CENTRIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES Humanities and Education, Ylivieska	Date May 2014	Author Iina Laitinen
Degree programme Civic Activity and Youth Work		
Name of thesis Faith, hope, love -Devotional hours through four senses		
Instructor Ed.D Reetta Leppälä	Pages 44+17	
Supervisor Minna Kovalainen, diaconal worker, the Parish Union of Vantaa		
<p>As a result of this thesis a material package for holding devotional hours for the intellectually disabled people at the Parish Union of Vantaa was created. There were two development tasks in this thesis. The first one was to study how to utilize senses and body in the devotional material intended to be used with the intellectually disabled people. The second task was to create material for the hours of devotion that would cover the essential themes of Christianity by using clear and easily approachable language.</p> <p>In the theory part of the thesis the concepts of intellectual disability and spirituality as well as the concept of God were defined. In addition, the theory part included literature based information on the history of work with the intellectually disabled people in Finland, the disability policy and accessibility programmes of the church in Finland and religious language based on body and alternative communication methods.</p> <p>The material for devotional hours was tested and feedback was received. It appeared in the feedback that the material is well suitable for its target group. The reason for this was that the devotional material is clear and includes multisensory activities. In the discussion part it was contemplated that only imagination is the limit for utilizing senses and body when holding a devotional hour. There are good published materials to be used as a help for using easily approachable language. However more professional skills and knowledge would have been needed in using augmentative and alternative communication methods.</p>		
Key words accessibility, hour of devotion, intellectual disability, religious language, senses, spirituality, spiritual life		

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 KEHITTÄMISTEHTÄVÄT JA TYÖN VIITEKEHYS	2
2.1 Kehittämistehtävät.....	2
2.2 Kehitysvammaistyö ja Vantaan seurakuntayhtymä.....	3
3 VAMMAISET OSANA KIRKKOA	6
3.1 Kehitysvammaisuus.....	6
3.2 Kehitysvammaistyön historiaa Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa.....	8
3.3 Kirkko kaikkien saavutettavissa.....	11
4 VAMMAISENA LÄHELLÄ JUMALAA	14
4.1 Spiritualiteetti ja hengellisen elämän harjoitus.....	14
4.2 Uskonnollinen kieli vaihtoehtoisen kommunikaation ja kehon varassa.....	16
4.3 Jumalakäsitys ja kehitysvammaisuus.....	19
5 USKO, TOIVO, RAKKAUS – HARTAUKSIA NELJÄLLÄ AISTILLA	23
5.1 Hartausmateriaalin kokoaminen ja rakenne.....	23
5.2 Perusteluja hartausmateriaalin toteutukselle.....	25
5.3 Hartausmateriaalin testaus ja palaute.....	30
6 POHDINTA	36
LÄHTEET	
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Kuinka tulla osalliseksi jostakin, minkä sisältöä ei voi ymmärtää? Kuinka saavuttaa lähes saavuttamaton? Ne ovat kysymyksiä, joiden pohdinta on ajankohtaista aina, kun puhutaan kehitysvammaisten osallisuudesta seurakunnan toimintaan. Kirkko on kaikille ihmisille avoin ja seurakunnan tulee kaikessa toimia niin, ettei kukaan jää ulkopuoliseksi. (Saavu 2012, 12-13.) Ainakin osittain osallisuuden esteenä on ymmärtämiseen ja kieleen liittyviä tekijöitä. Sitä, kuinka kehitysvammaisten osallisuuden kokemusta seurakunnassa voidaan pyrkiä lisäämään, käsitelen tässä opinnäytetyössä.

Tapa kommunikoida ja hahmottaa ympärillä olevaa on jokaisella ihmisellä erilainen. Tämä asettaa haasteen muutenkin vaikeaselkoiseksi sanotun uskonnollisen kielen käyttäjille: miten kertoa Jumalan rakkaudesta, armosta ja uskosta niin, että jokainen voi sen kokea ja ymmärtää. Ainoa keino on käyttää samaa kieltä, kuin kohderyhmä. (Kirkko kaikille 2003, 10-13; Sutinen 2000, 73.) Opinnäytetyöni Usko, toivo, rakkaus -hartauksia neljällä aistilla tavoitteena on hyödyntää aisteja, tekemistä ja toimintaa kehitysvammaistyöhön suunnatussa hartausmateriaalissa. Pyrin käyttämään uskon kieltä karsien vaikeita sanoja ja korvaamaan niitä helpommin lähestyttävillä ilmauksilla niin, että jokainen osallistuja voisi saada kiinni hartaudessa käsiteltävästä aiheesta jossakin kohdassa.

Opinnäytetyöni on hankkeistettu Vantaan seurakuntayhtymän kehitysvammaistyöhön. Myös idea aisteja ja kehoa hyödyntävästä hartausmateriaalista on sieltä lähtöisin. Tarkoituksena oli kehittää käyttövalmis ja käyttäjäystävällinen hartausmateriaali, jonka aiheet sopivat moneen eri tilanteeseen. Näin syntyi Usko, toivo rakkaus -hartauksia neljällä aistilla materiaali.

2 KEHITTÄMISTEHTÄVÄT JA TYÖN VIITEKEHYS

2.1 Kehittämistehtävät

1. Kuinka hyödyntää aisteja ja kehoa kehitysvammaistyöhön suunnatussa hartausmateriaalissa?

Ruumiin sanotaan olevan tunteiden koti ja viestintäväline, jonka kautta olemme vuorovaikutuksessa ympäristömme ja oman itsemme kanssa. Kehoa ja aisteja hyödynnettäessä otetaan huomioon ihmisen kokonaisvaltaisuus eri tavalla, mihin luterilaisessa traditiossa on perinteisesti totuttu. (Nyman 2000b, 140, 142.) Moniaistillisessa toiminnassa ihminen pääsee liikkeen, tuoksujen, makujen, äänien tai tuntoaistin kautta vuorovaikutukseen seurakunnan ja Jumalan kanssa (Sutinen 2000, 72).

Opinnäytetyöni tietoperustassa käyn kirjallisuuden avulla läpi tärkeimpiä kohtia spiritualiteetista sekä aistien ja kehon varaan rakentuvasta uskonnollisesta kielestä. Hartausmateriaalin (LIITE 3) pyrin kokoamaan soveltaen teoriaa käytännöksi monipuolisesti ja niin, että jokainen osallistuja löytäisi kustakin hartaudesta itselle sopivan tarttumapinnan. Yritän huomioida ihmisen kokonaisvaltaisuuden ja luoda aistien ja kehon hyödyntämisen avulla mahdollisuuden harjoittaa hengellistä elämää.

2. Kuinka rakentaa hartausmateriaali, joka käsittelee kristillisen uskon keskeisiä teemoja osallistujan kannalta selkeällä ja helposti lähestyttävällä kielellä?

Monien seurakunnan tilaisuuksien heikkoutena voidaan pitää jatkuvaa sanoihin liittyvää ymmärryskynnystä. Uskon kieli ja käsitteistö eivät aina ole kaikista helpottajuisimpia, mutta ne eivät saisi olla tiellä, jos ihminen haluaa osallistua seurakunnan toimintaan. Erityishuomion kiinnittäminen kieleen ja sen käyttöön lisää seurakunnan esteettömyyttä ja luo mahdollisuuden tasavertaiseen osallisuuteen. (Saavu 2012, 12-13; Sutinen 2000, 73.)

Hartausmateriaalissani pyrin käsittelemään kristinuskon oleellisia, mutta haasteellisiksi koettuja käsitteitä ja tuomaan ne kielellisesti sekä tekemisen avulla ymmärrettävämmälle tasolle. Välineinä uskon käsitteistön selkeyttämiseen toimivat muun muassa kirkon selkokielelliset julkaisut sekä muut vaihtoehtoisen kommunikaation keinot. Näitä käyn läpi tarkemmin tietoperustan kappaleessa 4.2 ja kappaleessa 5.2 kerron, kuinka huomioin ne hartausmateriaalia kootessa.

2.2 Kehitysvammaistyö ja Vantaan seurakuntayhtymä

Opinnäytetyöni on hankkeistettu Vantaan seurakuntayhtymän kehitysvammaistyöhön. Vantaan seurakunnissa vammaistyö on keskitetty seurakuntayhtymän diakoniatyöhön vammaistyön tiimille, joka palvelee kuuroja, huonokuuloisia, näkövammaisia ja kehitysvammaisia vantaalaisia. Koko Vantaan seurakuntien kehitysvammaistyö on yhden diakonin vastuualue ja lisäksi siinä on osittain mukana yhteisen diakoniatyön pastori. (Toimintakertomus 2013.)

Valtakunnallisesti katsottuna kirkon kehitysvammaistyö ei ole vain diakoniatyötä, vaikka työllä onkin diakoniasta nousevia tehtäviä. Eri-ikäiset kehitysvammaiset ja heidän perheensä kuuluvat yhtä lailla seurakunnan lapsi-, nuoriso-, perhe-, ja aikuistyön kuin diakoniatyön piiriin. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisella

seurakunnan työntekijällä pitäisi olla valmiuksia kehitysvammaisten ja heidän perheidensä kohtaamiseen. (Jääskeläinen 2002, 200.)

Vantaan seurakuntayhtymän kehitysvammaistyössä on mukana tarpeellinen joukko vapaaehtoisia, joiden tehtäviin kuuluu kerhojen ohjaamista ja erilaisissa tilanteissa avustajana toimimista (Toimintakertomus 2013). Seurakunnan jäseniä kutsutaan ja valmennetaan vastuuseen seurakunnassa ja näin toteutetaan diakonian integroitua toimintatapaa. Pyrkimyksenä on, että vapaaehtoisuuden ja vastuun kantamisen kautta seurakunta voisi olla aidosti jakamisen ja osallisuuden yhteisö. Diakonia on kristillisestä uskosta ja rakkaudesta nousevaa palvelua, johon jokainen seurakunnan jäsen osallistuu toimiessaan lähimmäisen parhaaksi ja huolehtiessaan heikommistaan. (Jääskeläinen 2002, 192.)

Kehitysvammaistyö toimii Vantaan seurakuntayhtymän yhteisten diakoniastrategisten painopisteiden mukaan. Painopisteet korostavat erityisesti asiakastyön, yhteistyön, vaikuttamisen ja verkostoitumisen merkitystä. Vammaistyön muita päämääriä ovat seurakunnan jäsenyyden merkityksen vahvistaminen, työskentely toimintaympäristön haasteiden mukaisesti, vuoropuhelun käyminen uskon ja elämän kysymyksiin liittyen arjen kielellä sekä elämän mittaisen seurakuntayhteyden tukeminen. (Toimintakertomus 2013.)

Vantaan seurakuntayhtymän kehitysvammaistyön säännöllisiä toimintamuotoja ovat kerran kuussa pidettävät nuortenillat sekä kahdesti kuussa kokoontuva musakerho. Lisäksi toimintakauden aikana järjestetään muutamia kehitysvammaisille suunnattuja messuja, jumalanpalveluksia ja retkiä. Kehitysvammaistyön diakoni tekee alueen asuntoloiden, koulujen ja toimintakeskusten kanssa yhteistyötä, jonka tuloksena toimintakeskuksissa on ollut runsaasti ryhmä- ja kerhotoimintaa ja kehitysvammaistyön diakoni on ollut

mukana koulujen retkipäivissä. Vuosittain pidetään myös autisti- ja kehitysvammaisten rippikoulu. (Toimintakertomus 2013.)

Koska toiminta Vantaan seurakuntayhtymän kehitysvammaistyössä on laajaa ja tilaisuuksia, joissa hartaushetkiä pidetään on paljon, uskon opinnäytetyönä syntyvälle hartausmateriaalille olevan käyttöä. Erityisesti hartausmateriaali voisi soveltua käytettäväksi ryhmätoiminnassa, kerhoissa ja nuortenilloissa, mutta toki tarvittaessa muissakin toimintamuodoissa. Pyrin materiaalia valmistaessani siihen, että se tukisi mahdollisuuksien mukaan vammaistyön päämäärinä mainittuja seurakunnan jäsenyyden merkityksen vahvistamista sekä vuoropuheluja uskon ja elämän kysymyksistä arjen kielellä.

3 VAMMAISET OSANA KIRKKOA

3.1 Kehitysvammaisuus

Kehitysvammaisuuden määrittely ja käsitys kehitysvammaisuudesta on kokenut historian kuluessa valtavan muutoksen. Selitysmallina on hylätty ajatus yliluonnollisen osallisuudesta vammaisuuden syntyyn ja siirrytty puhtaasti biologisiin määritelmiin. Samalla kehitysvammaisten asemaa yhteiskunnassa on arvioitu uusin perustein: Aikaisemmin idiooteiksi ja vajaamielisiksi kutsutut ihmiset siirtyivät vähitellen suljetuista laitoksista osaksi yhteiskuntaa. Silti tasavertaisen osallisuuden, syrjimättömyyden ja esteettömyyden saavuttamiseksi tarvitaan jatkuvaa arviointia ja uusia vammaispoliittisia ratkaisuja. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 21, 342; Vehmas 2005, 22.)

Suomessa voimassaolevan kehitysvammalain mukaan kehitysvammainen on henkilö, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehityksessä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi. Lain tarkoituksena on edistää kehitysvammaisten työllisyyttä, selviytymistä arjessa ja sopeutumista yhteiskuntaan sekä taata kehitysvammaiselle henkilölle hänen tarvitsemaansa hoitoa ja huolenpitoa. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519 §1.)

The American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD) määrittelee kehitysvammaisuuden tilaksi, joka rajoittaa tämän hetkistä toimintakykyä huomattavasti. Tilalle on tyypillistä keskimääräistä merkittävästi heikompi älyllinen suorituskky, johon liittyy samalla rajoitteita adaptiivisissa taidoissa kuten käsitteellisissä ja sosiaalisissa taidoissa sekä käytännön arkeen liittyvissä osaamisen alueissa. Tässä määritelmässä kehitysvammaisuuden on

ilmettävä ennen 18 vuoden ikää. (AAIDD 2013.) Suomessa kehitysvammaisuuden alkamiselle ei kuitenkaan ole laissa määriteltyä tarkkaa yläikärajaa. AAIDD:n määritelmä täsmää muuten hyvin suomalaista kehitysvammaisuuden käsitystä, jossa toimintakyky on tiiviisti yhteydessä älylliseen toimintarajoitteeseen. (Kaski ym. 2012, 16.)

Maailman terveysjärjestö World Health Organisation (WHO) käyttää kehitysvammaisuuden määritelmässään termiä älyllinen kehitysvammaisuus. Sillä tarkoitetaan hermoston kehityshäiriöihin lukeutuvia aivojen kehityshäiriöitä ja niihin usein liittyviä älyllisiä vajavuuksia. WHO:n tautiluokituksen, ICD-10:n mukaan älyllinen kehitysvammaisuus on tila, jossa henkisen suorituskyvyn kehitys on epätäydellinen tai kokonaan estynyt. Henkisen suorituskyvyn puutteellinen kehitys voi näkyä esimerkiksi kognitiivisissa, kielellisissä, motorisissa ja sosiaalisissa taidoissa. (Tautiluokitus ICD-10 2011, 272.) Tätä määritelmää tarkasteltaessa on hyvä huomioida, että kehitysvammaisuus on muidenkin elinten kuin hermoston vaurioita ja vammoja. Lisäksi on tärkeää muistaa, että monipuolista ihmisyyksilöä kokonaisvaltaisesti kuvaamaan käsite älyllisesti kehitysvammainen ei sovi. Ihminen on paljon muutakin kuin vamma. (Kaski ym. 2012, 16; Repo 2004, 12.)

Kehitysvammaisuutta on esiintynyt kautta historian ja tulee aina esiintymään kaikissa yhteisöissä. Suomen väestössä arviot kehitysvammaisten määrästä vaihtelevat kuitenkin laskutavan ja kehitysvamman diagnoosin mukaan. Viitteelliset arviot vaihtelevat 0,52% - 3% väestöstä välillä. Vertailukelpoisten lukujen saamiseksi tarvittaisiin väestöpohjaisia tutkimuksia standardoiduin määritelmien, tutkittavien saavuttamista sekä luotettavaa diagnostiikkaa. (Kaski ym. 2012, 21; Repo 2004, 9.) Vaikka kehitysvammaisten prosentuaalinen osuus väestöstä onkin pieni, kertoo heidän kohtelunsa ja asemansa yhteiskunnassa

vallitsevista arvoista ja asenteista. Tarkastelemalla tätä marginaalista ryhmää, voimme oppia samalla jotain ihmisyydestä ylipäänsä. (Vehmas 2005, 5.)

3.2 Kehitysvammaistyön historiaa Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa

Kirkollisella kehitysvammaistyöllä on Suomessa jo yli satavuotinen historia. Kehitysvammaistyön kehitys alkoi 1900-luvun alkupuolella kirkollisten järjestöjen perustamista ja ylläpitämistä laitoshuoltopaikoista, joista suurimpia ja tunnetuimpia olivat Rinnekoti Helsingissä, Antinkartano Porissa sekä Vaalijala Sortavalassa, sotien jälkeen Pieksämäellä. Työ, jota kehitysvammaislaitoksissa tehtiin, oli laaja-alaista hoito-, kuntoutus- ja opetustyötä, johon tärkeänä osana kuului kristillinen ”kotikasvatus” ja uskonnonopetus. Laitoshuolto perustui lähimmäisen rakkauteen sekä kristilliseen ihmiskäsitykseen ja siksi kehitysvammaisten ihmisarvon puolesta taisteleminen oli yksi laitosten tärkeimmistä tehtävistä. Laitoksia johtivat teologit, mutta vastuuhenkilöistä useimmat olivat diakoniakoulutuksen saaneita. (Inkala 2000b, 16; Paananen 2000, 13.)

Laitoshuollon tarve ajoi kirkolliset järjestöt perustamaan ensimmäiset laitokset. Suomen Kirkon Sisälähetysseuran perustaman Vaalijalan suojiin oli jo ennen sen virallista perustamista kertynyt kehitysvammaisia, mielisairaita, epileptikoita ja muita monenlaisen hoidon tarpeessa olevia. Ennen talvisotaa Vaalijalan osastoilla oli hoidossa jo noin 300 eriasteisesti kehitysvammaista. (Paananen 2000, 13.) Myös Diakonissalaitoksen ympärille perustetut Rinnekoti ja Antinkartano olivat toimintansa alusta saakka olleet kysytyjä hoitopaikkoja kehitysvammaisille joka puolelta Suomea (Inkala 2000b, 16; Mäkinen 2000, 19).

Kirkollisten järjestötaustaisten kehitysvammalaitosten eläessä kulta-aikaansa oli myös niiden kristillinen kasvatus ja hengellinen elämä voimissaan. Laitoksille rakennutettiin omia kirkkoja ja kappeleita muun muassa Yhteisvastuukeräyksen varoin ja jumalanpalveluksia pidettiin viikoittain. Jo vuonna 1944 aloitettiin Rinnekodissa myös ensimmäiset kehitysvammaisten rippikoulut, joissa diakonissan johdolla opiskeltiin kristinoppia. (Inkala 2000b, 17-18; Inkala 2000c, 14; Mäkinen 2000, 19.)

Vähitellen kristilliset järjestöt kuitenkin luopuivat kehitysvammaisten laitoshuollosta ja laitoksia myytiin kuntainliittojen omistukseen 1970-luvun puolivälissä. Myöhemmin kolmesta suurimmasta laitoksesta tuli ensimmäiset erityishuoltopiirien keskuslaitokset ja yhteistyö lähiseurakuntien kanssa tiivistyi entisestään. Sekä kuntainliittojen että erityishuoltopiirien aikana kehitysvammaislaitoksissa työskentelevien sairaalateologien virkoja on jopa lisätty. (Mäkinen 2000, 20; Paananen 2000, 13.)

Tultaessa 1900-luvun puoliväliin oli seurakunnissa herätty huomaamaan, että kirkon tehtävä on kantaa vastuuta heikoimmista jäsenistään (Paananen & Keltto 2000, 21). Samalla vastuu kehitysvammaistyöstä siirtyi kristillisiltä järjestöiltä seurakunnille (Mäkinen 2000, 18). Turun seurakuntien johdolla alkoivat suuremmat seurakunnat palkata diakoneja erityiseen kehitysvammaistyön virkaan ja kirkosta tuli pian tiennäyttävä yhteiskunnan kehitysvammaisten avohuollolle (Paananen & Keltto 2000, 21).

Ensimmäisiä seurakunnan kehitysvammaistyön työmuotoja olivat kotikäynnit, leirit, kerhot ja kirkkopyhät. Nämä merkitsivät erityisesti kehitysvammaisten vanhemmille taakasta ja häpeästä vapautumista. Kun 1950-luvulla alettiin perustaa ensimmäisiä kehitysvammaisten tukiyhdistyksiä perheiden tueksi ja

yhteisten hankkeiden ajamiseksi, olivat seurakunnan työntekijät mukana tarjoten omaa työaikaansa, aktiivista panostaan sekä kokoontumistiloja järjestöjen käyttöön. (Paananen & Keltto 2000, 21-22.)

Alkuvuosikymmeninä kehitysvammaisdiakonin aikaa kului erilaisissa auttamispisteissä kulkemiseen. Monenlaisten apuvälineiden ja sosiaalietuuksien hankinta sekä neuvontapisteissä juokseminen työllistivät niin paljon, että kehitysvammaisdiakonin työtä alettiin kutsua toisen luokan sosiaalityöksi. Nykyisin, kun yhteiskunta huolehtii sille kuuluvista tehtävistä, on kehitysvammaisdiakoniolla aikaa suunnitella ja kehittää kirkon hengellisestä sanomasta kumpuavaa toimintaa. (Pirinen 2000, 23-24.)

Vuosien kuluessa kehitysvammaistyön painopiste on siirtynyt entistä enemmän määrystä laatuun. Esimerkiksi leiriläisten ja retkeläisten lukumäärää on karsittu 40-50 osallistujasta 15-20:een, jotta ajasta yhdessä saadaan laadukasta. Samalla halutaan taata, että jokainen saa omaa henkilökohtaista aikaa, jolloin hän tulee kuulluksi ja ymmärretyksi. (Pirinen 2000, 24.)

Kehitysvammaisdiakoniatyön laajentuessa huomattiin, että tarvetta olisi erilliseen kehitysvammaisten avo- ja laitoshuollon teologin virkaan. Ensimmäinen virallinen kehitysvammaislehtori aloitti työnsä Keski-Suomen seurakunnissa vuonna 1969 ja jo vuonna 1972 esitettiin Kehitysvammaiset ja kirkko -mietinnössä kehitysvammaisteologin tai -lehtorin virkaa jokaiseen erityishuoltoapiiriin. Tuolloin ajatusta pidettiin mahdottomana, mutta esitys toteutui pitkällä aikavälillä ja nykyisin jokaisessa kehitysvammapiirissä on teologin virka, suurimmissa jopa kaksi. (Inkala 2000a, 33-34; Linnala 2000a, 26.)

Siitä saakka, kun seurakunnat ovat järjestäneet kehitysvammaisille toimintaa, on kehitysvammaisdiakonia ollut hyvin monimuotoista. Vuosien varrella on ollut kerhoja pienille lapsille, kouluikäisille, nuorille ja aikuisikäisille kehitysvammaisille ja heidän perheilleen. Toimintaa on ollut uimakouluista musiikkikerhoihin, tapahtumiin, retkiin, leireihin ja rippikouluihin. (Pirinen 2000, 23.)

Vuosien aikana lisääntyneen tiedon myötä myös vammaisten asema yhteiskunnassa on muuttunut. On alettu puhua kehitysvammaisten elämänlaadusta. Tieto tuo mukanaan periaatteellista suvaitsevaisuutta, mutta toisaalta hyötyajattelu ja arvomaailman koveneminen voivat tulevaisuudessa uhata vammaisten ihmisarvoa. (Pirinen 2000, 23, 25.)

3.3 Kirkko kaikkien saavutettavissa

Kirkko kaikille on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vammaispoliittinen ohjelma vuodelta 2003. Sen rinnalle on tehty vuonna 2012 valmistunut Saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma. Molemmat ohjelmat nousevat kirkossa tehdyn vammaistyön tarpeista, haasteista sekä tavoitteesta tuoda kristillinen usko vammaisten ulottuville. Taustalla ovat myös Yhdistyneiden Kansakuntien vuonna 1993 antamat yleisohjeet vammaisten henkilöiden yhdenvertaistamisesta sekä vuonna 1995 valmistunut Suomen vammaispoliittinen ohjelma – Kohti yhteiskuntaa kaikille. (Kirkko kaikille 2003, 5-6; Saavu 2012, 6.)

Kirkko kaikille ja Saavu -ohjelmat on tehty käsikirjaksi seurakuntien työntekijöille, luottamushenkilöille ja seurakuntalaisille. Niiden tarkoituksena on auttaa niin kirkkoa kuin vammaisia itseään tiedostamaan ja kehittämään vammaisten ihmisten mahdollisuuksia seurakunnan toiminnassa. Samalla ohjelmat toimivat

kirkon puheenvuorona vammaisten ihmisten tasavertaisuuden toteutumisen puolesta koko yhteiskunnassa. (Haastettu kirkko 2012, 204-205; Kirkko kaikille 2003, 5; Saavu 2012, 6.)

Kirkko kaikille ja Saavu -ohjelmissa asetetaan päämääräksi seurakunta, joka huomioi tasavertaisesti kaikkien jäsentensä tarpeet. Tarpeiden mukaan joustava ja sopeutuva toiminta on seurakunnalle luonteenomaista, sillä seurakunta on elävä yhteisö. Kirkon jäsenyys ei perustu ihmisen ominaisuuteen, sukupuoleen, kykyihin tai saavutuksiin vaan seurakunnan yhteyteen tullaan kasteessa. Kirkkoon jäsentyminen tapahtuu Jumalan lahjoittamana pelastuksena ja tämä pelastus kuuluu kaikille. (Kirkko kaikille 2003, 8; Saavu 2012, 9.)

Kaikilta osin vammaisuuden kattava määrittelyminen on mahdotonta. Ihmistä ei saa määritellä ensisijaisesti hänen vammaisuutensa perusteella vaan vammaisuuden voidaan sanoa olevan asiointi, joka vaikuttaa esimerkiksi ihmisen arkitöihin, ihmissuhteisiin, henkiseen hyvinvointiin ja taloudelliseen toimeentuloon. Vammaisuus ei kuitenkaan hallitse koko elämää ja elämä sinänsä on aina arvokasta. Kirkko haluaa toiminnallaan vahvistaa vammaisen ihmisen voimavaroja ja ihmisarvon tuntoa sekä auttaa elämään mielekästä elämää ilman vähäosaisuuden leimaa. (Kirkko kaikille 2003, 8-9.)

Kirkko kaikille ja Saavu -ohjelmat muistuttavat, että ihminen on luotu Jumalan kuvaksi eikä vammaisuus himmennä tätä kuvaa. Kristillisen ajattelun ihanteisiin ei kuulu virheetön ja muista riippumaton ihminen vaan seurakunnan jäsenten erilaisuus on olennainen osa Kristuksen kirkon olemusta. Jokainen ihminen on yhtä arvokas, koska hän on olemassa Jumalan tahdosta. (Kirkko kaikille 2003, 9; Saavu 2012, 8-9.)

Vammaisuus voi aiheuttaa kärsimystä, jota lisäävät yksilön itseään koskevat kielteiset käsitykset, ympäristön asenteet ja syrjintä. Kirkolla ei ole tarjota tyhjentävää vastausta kärsimyksen ongelmaan. Sen tulee kuitenkin asettua rohkeasti ihmisten rinnalle, etsiä yhdessä heidän kanssaan armollista Jumalaa ja pyrkiä kärsimyksen lievittämiseen ja poistamiseen siellä, missä se on mahdollista. (Kirkko kaikille 2003, 9.)

Tasavertaisemman ja kaikkien saatavissa olevan kirkon saavuttamiseksi Kirkko kaikille ja Saavu -ohjelmiin on laadittu konkreettisia toimenpide-ehdotuksia, joita seurakuntia kannustetaan toteuttamaan. Tavoiteltavien kehitysmahdollisuuksien lista on tiivistetty tiedotuksen kehittämisen, asenteellisen saavutettavuuden esteettömyyden, apuvälineiden ja henkilökohtaisen avunsaannin, taloudellisen saavutettavuuden, päätöksentekoon osallistumisen, vertaistuen ja sielunhoidon, työllistymismahdollisuuksien lisäämisen ja verkostoitumisen osa-alueisiin. Jokaisen yksittäisen tavoitteen toteutuminen on askel lähemmäksi vammaisten tasavertaisuutta kirkossamme. (Kirkko kaikille 2003, 10-19; Saavu 2012, 12-21.)

4 VAMMAISENA LÄHELLÄ JUMALAA

4.1 Spiritualiteetti ja hengellisen elämän harjoitus

Spiritualiteettia terminä pidetään vaikeasti määriteltävänä. Se on luonteeltaan subjektiivinen, liukuva ja vakiintumaton, mikä johtaa sen monimuotoiseen esiintymiseen. Termin käyttö on lisääntynyt viime vuosina runsaasti ja samalla termi usein irrotetaan sen kristillisistä juurista. (Kotila 2003, 9; Sheldrake 2007, 1-2.)

Teologian sanakirjassa spiritualiteetti määritellään hengellisyydeksi, hengelliseksi elämäksi sekä hengelliseksi habitukseksi (Teinonen 1975, 253). Sanan spiritualiteetti alkuperä on latinankielisessä sanassa "spiritus", joka voidaan kääntää sanalla "henki". On hyvä huomioida, että alun perin hengen vastakohta ei ollut "fyysinen" tai "aineellinen" vaan "lihallinen" tarkoittaen kaikkea Jumalan tahdon vastaista. Näin ollen "hengellinen ihminen" tarkoitti ihmistä, joka eli Jumalan Hengen vaikutuksen alaisena. (Sheldrake 2007, 2-3.)

Edelleenkin hengellisestä elämästä puhuttaessa voidaan tarkoittaa Pyhän kohtaamista. Se on Kristuksen eteen tulemistä ja kontaktia tämän ajan rajat ylittävään todellisuuteen. Syntyy kokemus, jossa pyhyys ja transsendenttinen todellisuus tulevat lähelle ihmisen inhimillistä todellisuutta: ihmisen todellisuus ja Jumalan todellisuus kohtaavat. (Kettunen 2003, 361-362.)

Spiritualiteettia voidaan tarkastella myös tienä, jota kristitty kulkee kasvaakseen uskossa. Tähän liittyvät oleellisesti kirkon armonvälineet, sana ja sakramentit, sekä harjoitukset, jotka auttavat ihmistä kristillisen uskon omaksumisessa ja

syventämisessä. Näin ajatellen spiritualiteetin teologia tutkii uskon syntymiseen ja kasvamiseen liittyviä asioita. (Wikström 1995, 39-40, 57.)

Spiritualiteetista puhutaan uskonnollisen elämän osa-alueena. Se liittyy haluun löytää täysi ja autenttinen uskonnollinen elämä. Spiritualiteettiin kuuluu pyrkimys liittää yhteen kristinuskon keskeistä oppia sekä kokemusta elämästä, jota eletään uskon pohjalta. (McGrath 1999, 2.) Kokemuksellisuudella onkin suuri rooli spiritualiteetista puhuttaessa: Vaikka spiritualiteetin ilmaisutapa on aina opillinen tai rituaalinen, hahmotetaan oppien ja rituaalisen merkitykset kokemuksia ja kokonaisvaltaista elämäntapaa vasten peilaten. (Ketola 2010, 144; Kotila 2003, 14.)

Spiritualiteetti on ilmennyt eri aikakausina ja eri kulttuurisissa yhteyksissä omine erityispiirteineen. Nykyajalle tyypillisinä ilmenemismuotoina voidaan pitää oppien ja instituutioiden arvostuksen vähenemistä, kun taas arvot, elämäntapa, kokemuksellisuus ja käytännön toiminta korostuvat. Spiritualiteettia tarkastellessa kiinnitetään huomio nimenomaan siihen, mitä ihmiset tekevät ja harjoittavat eikä niinkään siihen, mihin ihmiset uskovat. (Ketola 2010, 144.)

Spiritualiteetti liittyy kiinteästi hengelliseen elämään ja sen harjoittamiseen. Terminä se esiintyy erityisesti silloin, kun puhutaan rukouksesta, mietiskelystä tai kuvataan ihmisen sisäistä uskonnollista elämää. Lisäksi hengellisen elämän harjoittamiseen liitetään kiinteästi hiljaisuus, yhteys toisiin uskoviin, osallistuminen messuun, hengellinen musiikki, Raamatun lukeminen sekä rukous- ja hartaushetket. Spiritualiteetti on aina ihmisen sisäisen näkökulman ohella vahvasti sidoksissa kirkon yhteisöllisyyteen. (Jussila, Oinonen, Unkuri & Vatanen 2004, 341; Kotila 2005, 195-196; Kotila 2003, 13.)

Varhaisesta kristillisyydestä tunnetaan jo tapa harjoittaa hengellistä elämää irrottamalla päivästä hetkiä rukousta ja Jumalan sanan mietiskelyä varten. Malli tähän löytyy Jeesuksen ja apostolien esimerkistä, mikä innosti kristittyjä toimimaan samoin. Nykyisissä rukous- ja hartaushetkissä voidaan myös ajatella olevan kyse ajan pyhittämisestä keskellä arkea. (Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 52, 55.)

Hartausmateriaalissani (LIITE 3) pyrin hyödyntämään hengellisen elämän harjoittamisen muotoja monipuolisesti ja soveltaen niitä kohderyhmälle sopivaksi. Niin kuin kaikkeen muuhunkin seurakunnan toimintaan, hengellisen elämän harjoittaminen kuuluu kehitysvammaistyöhön. Yhteinen hartaushetki ja mahdollisuus kohdata häivähdys Pyhää on odotettu osa kerhoa tai nuorteniltaa.

4.2 Uskonnollinen kieli vaihtoehtoisen kommunikaation ja kehon varassa

Luterilaisessa perinteessä on uskonnollisilla ilmauksilla, niin sanotulla uskon äidinkielellä tärkeä rooli seurakuntalaisten hengellisen elämän jäsentämisessä (Pihkala 2009, 31). Luetun, puhutun, kuullun ja ymmärretyn kielen merkitys korostuu esimerkiksi kirkkomme jumalanpalveluselämässä, jossa usko saa sanallisen asun (Evl 2011; Sutinen 2000, 72). Yksi hengellistä osallisuutta seurakunnassa määrittävä tekijä on osallisuus sanasta. Sanalla, kaikissa merkityksissään, voidaan tarkoittaa kirkon opinmukaista julistusta saarnassa, Raamattua kirjoitettuna tekstinä tai ihmiseksi syntynyttä Jumalan Poikaa. (Pihkala 2009, 206-210.) Kuten huomataan, kaksi kolmesta sanalle annettusta merkityksestä viittaa kieleen ja vaatii ymmärrystä.

Yksi esteettömyyttä ja osallisuutta lisäävä tekijä, jota myös Kirkko kaikille -ohjelma peräänkuuluttaa, on erityishuomion kiinnittäminen kieleen ja sen käyttöön seurakunnan toiminnassa (Kirkko kaikille 2003, 10-13). Hengellisen sanaston ymmärtäminen ja oppeihin paneutuminen ei saisi olla kynnyksysymyksenä vammaisen ihmisen harkitessa osallistumista seurakunnan toimintaan. Sanoihin liittyviä esteitä on pyrittävä poistamaan ja tilalle on rakennettava toimintaa, jonka uskonnollinen kieli perustuu vaihtoehtoiseen kommunikaatioon ja kaikkia aisteja koskettavaan vuorovaikutukseen. (Sutinen 2000, 73.)

Selkokieli on viimeisen kymmenen vuoden aikana tehnyt vähitellen läpimurtoaan Suomessa. Selkokielellä tarkoitetaan suomen kielen muotoa, joka on muokattu yleiskieltä luettavampaan ja ymmärrettävämpään muotoon niin sanastoltaan, sisällöltään kuin rakenteeltaan. (Selkokeskus 2011.) Evankelisluterilainen kirkko on panostanut selkokieleen muun muassa internetissä omilla selkosivuilla, joissa avataan kirkon tehtävää, uskoa ja toimintaa selkokielellä (Evl 2014). Kirkon ja seurakuntalaisten käytössä on myös Selkoraamattu (Rajala 2012).

Selkokielen puhuminen ei ole helppoa eikä aina tunnu käyttäjästä luontevalta. Sen puhuja joutuu siirtymään itselleen vieraalle uskonnollisen kielen alueelle. Selkokieli on kuitenkin vammaistyössä ehdoton rakennetekijä, jonka avulla voidaan kohdata vammaisen hänen omista lähtökohdista käsin. Monilla paikkakunnilla järjestetään esimerkiksi selkomessuja, joihin kutsutaan erityisesti vammaisia ja heidän läheisiään. (Saavu 2012, 18-19; Sutinen 2000, 73-74.)

Symboliikka ja asioiden vertauskuvallinen esittäminen ovat osa kristillistä traditiota ja uskonnollista kieltä. Kehitysvammaiselle symbolit ja vertaukset voivat olla hankalia käsittää, koska heidän maailmassaan asiat tulkitaan konkreettisesti.

Tämä ei kuitenkaan estä symbolien käyttämistä seurakunnan toiminnassa vaan haastaa kirkkoa ajattelemaan niitä uudelta kannalta. (Sutinen 2000, 75.) Esimerkiksi kädessä puristettavaa kiveä voidaan käyttää konkreettisena symbolina synnistä, joka painaa sydäntä tai rukouksessa asioita voidaan konkreettisesti tuoda alttarille.

Jumalan kohtaamisessa puhuttu ja ymmärretty kieli ei aina ole välttämättömyys. Koko elämän voidaan ajatella olevan jumalanpalvelusta, jolloin ihminen on rukousta ja kiitosta liikkeitään, käden töitään ja askeliaan myöten. Luterilaisessa perinteessä liikkeen merkitys on varsin vähäinen. Moniaistillisessa vuorovaikutuksessa liike nostetaan tärkeäksi elementiksi ja erityisesti vammaistyössä se on pettämätön tehokeino. Käsien taputtamista, elekieltä ja viittomia voidaan hyödyntää osana uskonnollista ilmaisua monella tapaa ja miksei esimerkiksi pääsiäisen iloa voisi toteuttaa tanssien, hyppien ja riemuiten. (Sutinen 2000, 76.)

Astetta syvemmälle totutusta poikkeavaan uskonnolliseen kieleen päästään, kun puhutaan ruumiin teologiasta. Ruumiin kieli on viestintävälineistämme kenties kaikista voimakkain ja se on usein käytössä, vaikka muuten yhteistä kieltä ei olisikaan. Ruumiin teologialla tarkoitetaan läsnäolon kokemuksessa ja kosketuksessa rakentuvaa vuorovaikutusta, joka parhaimmillaan pystytään tulkitsemaan kohtaamiseksi Jumalan kanssa. Vuorovaikutuksessa syntyviä ruumiin spontaaneja reaktioita voidaan kuvata vaistonvaraiseksi uskoksi ja vammaisen uskonnollisen kielen pohjaksi. (Nyman 2000b, 140; Öhman 2008, 270.)

Ruumiin teologialla on vankat perusteet Raamatussa. Jeesus otti lapsia syliinsä, antoi syntisen naisen koskettaa itseään, kosketti sairaita ja katsoi Pietariin tavalla, joka puhutteli häntä enemmän kuin sanat. Näin Jeesus kohtasi ihmiset heidän

arjessaan, heidän kokemuksensa ja elämänkysymystensä äärellä. (Nyman 2000b, 141.) Kirkossa ruumiin teologiaa on käytetty erityisesti työssä vaikeimmin vammaisten parissa. Hieronta, kylpy, rentoutus, keinuminen tai kontaktilaulu, jossa vammaisen voi avustajan kaulalta tuntea äänen värähtelyn, voivat aikaansaada turvallisuuden- ja läheisyudentunteen kautta esimerkiksi kokemuksen Jumalan huolenpidosta. (Sutinen 2000, 76.)

Uskonnollinen kieli, oli se sitten sanoin, symbolein, liikkein tai reaktioiden avulla ilmaistua ei koskaan ole yksiselitteistä. Se ei osoita tai näytä meille uskonnollisia asioita maailmasta vaan johdattaa meidät uskonnolliseen maailmaan. (Öhman 2008, 141.) Siellä jokainen voi kohdata Jumalan omista lähtökohdistaan käsin.

4.3 Jumalakäsitys ja kehitysvammaisuus

Kukaan ei tiedä tarkoin sitä, millainen Jumala on, mutta jokaisella on kuitenkin Jumalasta oma sisäinen mielikuva. Jumalakäsitys terminä tarkoittaa sitä kokonaisuutta, joka ihmiselle merkitsee Jumalaa. Käsitykset vaihtelevat paljon ihmisestä ja tilanteesta riippuen, sillä ne muodostuvat pitäen sisällään ihmisen tiedot ja kokemukset Jumalasta. Jumalakäsityksen muodostuminen voi olla myös kollektiivista riippuen esimerkiksi siitä, millainen ihmiskunnan suhtautuminen on Jumalaan ja millaisin käsittein ihmiset symboloivat kokemuksiaan Jumalasta. Usein kuitenkin voidaan sanoa, että kokemus Jumalan läsnäolosta merkitsee ihmiselle huomattavasti enemmän kuin pelkkä tieto Jumalasta. (Nyman 2000a, 64; Tamm 2002, 10-11.)

Yksityisen ihmisen jumalakäsitystä pidetään melko monimutkaisena. Se pitää sisällään aina niin ajatuksia, tunteita, mielikuvia kuin käyttäytymistä kuvaavia osatekijöitä. Nämä eri osatekijät ovat ihmisen sisimmässä vierivieressä, toisinaan

jopa päällekkäin ja nousevat sieltä pintaan eri tilanteissa. Varmasti ei kuitenkaan osata sanoa, mikä näiden osatekijöiden merkitys toisiinsa nähden on. (Tamm 2002, 10.)

ällä on vaikutuksensa ihmisen jumalakäsitykseen. Eri ikäkausina pintaan nousee erilaisia, ikäkaudelle tyypillisiä kokemuksia ja käsityksiä Jumalasta, jotka toisena ikä kautena eivät tunnu samalla tavoin merkityksellisiltä. Näin ihmisen persoonallinen jumalakäsitys on jatkuvassa iän mukana tuomassa muutoksessa. (Tamm 2002, 10.) Niinpä jumalakäsityksen muuttumista ei tarvitse pitää uhkana kristilliselle kuvalle Jumalasta, kun ymmärretään, että Jumala ja jumalakäsitys eivät ole sama asia. Jumalakäsityksen muutos on jopa edellytys kypsälle ja aikuiselle hengelliselle elämälle. (Kettunen 2003, 372.)

Kehitysvammaisten ihmisten jumalakäsityksistä on olemassa hyvin vähän tutkimustietoa. Yleensä sitä on verrattu lapsen käsitykseen Jumalasta. Tätä rinnastusta voidaan pitää varsin toimivana, kunhan nuorten ja aikuisten kehitysvammaisten kohdalla muistetaan huomioida heidän kronologinen ikänsä ja elämänkokemuksen mukanaan tuoma vaikutus. (Rajala 1995, 63.)

Jumalakäsityksen syntyä lapsuudessa ovat tutkineet lukuisat eri koulukunnat, joista merkittävimpinä pidetään psykoanalyyttistä ja kognitiivista koulukuntaa. Psykoanalyyttisen koulukunnan mukaan jumalakäsitys perustuu varhaisiin ihmissuhteisiin. Sigmund Freud esitti, että lähtökohtana ihmisen itse luomalle mielikuvalle Jumalasta ovat ne tunteet, toiveet ja tarpeet, joita lapsella on suhteessa isäänsä. Lapsi sekä rakastaa että pelkää isäänsä samoin kuin aikuinen ihminen rakastaa ja pelkää Jumalaa. Eriksonin teoria huomioi myös äidin roolin jumalakäsityksen syntymisessä. Molemmat vanhemmat ovat tärkeitä lapsen

sisäisille kuvitelmille ja vaikuttavat siten ihmisen jumalakäsitykseen lapsuudesta vanhuuteen saakka. (Tamm 2002, 10-13.)

Kognitiivisen koulukunnan mukaan lapsen tiedot Jumalasta ovat lähtöisin vuorovaikutuksesta toisten ihmisten kanssa. Jo sana Jumala on sosiaalinen ja kulttuurisidonnainen käsite. Sanan merkityksillä ja sisällöillä on juuret Raamatussa, mutta ajan kuluessa Jumalasta käytettävät ilmaisut ovat muokkaantuneet. Tänä päivänä lapsille Jumalasta kertovat ihmiset, joiden tiedot pohjautuvat kokemukseen, historiaan ja traditioon. (Tamm 2002, 27.)

Sanan Jumala kuuleminen uppoaa kognitiivisen käsityksen mukaan lapsen sisäiseen mielikuvien, ajatusten ja käsitysten maailmaan. Kuinka psykologisesti tarkoituksenmukainen tällä tavoin syntyvä jumalakäsitys on, riippuu lapsen iästä, älykkyydestä ja aikaisemmista kokemuksista. Jumalakäsityksen muuttumiseen vaikuttaviksi tekijöiksi katsotaan iän lisäksi myös ympäristö: uskonnollinen ja tunneperäinen yhteisö saa aikaan toisenlaisen jumalakäsityksen kuin maallistunut tai älyllisesti suuntautunut pedagoginen kasvuympäristö. (Tamm 2002, 27.)

Eryityisesti kognitiivisen koulukunnan tutkimukset ovat osoittaneet, että jumalakäsitys muuttuu lapsen kasvaessa konkreettisesta, sadunomaisesta ja ihmistä muistuttavasta hahmosta kohti abstraktia, henkistä Jumalaa (Tamm 2002, 32-41). Useista kehitysvammaisten Jumalaa käsittelevistä kirjoituksista on havaittavissa että, jumalakäsityksessä on samankaltaisuuksia kuin varhaislapsuuden konkreettisessä käsityksessä:

Jumala on taivaalla.
 Jumala on iso nainen.
 Jumalalla on iso naama.
 Jumalalla on pusero päällä,
 karvalakki päässä ja jalassa kesäkengät. -- (Kostamo 1995, 19.)

Kehitysvammaisten jumalakäsityksistä puhuttaessa on hyvä huomioida, että älyllinen kehitysvammaisuus ei tarkoita samaa kuin puutteet hengellisissä tarpeissa tai kyvyttömyys hengellisten kokemusten tulkitsemisessa. Kehitysvammaisen jumalakäsityksen muodostuessa tarvitaan ympäristöltä herkkyyttä kuunnella ihmisen omia tarpeita ja kysymyksiä. Kehitysvammaiset, niin kuin muutkin, tarvitset tietoa uskosta ja uskonnosta. Nämä tiedot on annettava konkreettisesti tavalla, jonka kysyjä ymmärtää. Lisäksi ympäristön on hyväksyttävä syntyvä jumalakäsitys ja kunnioitettava kehitysvammaisen oikeutta omaan käsitykseensä Jumalasta. (Gaventa & Peters 2001, 309; Rajala 1995, 64.)

5 USKO, TOIVO, RAKKAUS – HARTAUKSIA NELJÄLLÄ AISTILLA

5.1 Hartausmateriaalin kokoaminen ja rakenne

Ajatus hartausmateriaalin kokoamisesta usko, toivo, rakkaus -teeman ympärille tuli materiaalin vastaanottavalta kehitysvammaistyön diakonilta. Hänen toiveenaan oli saada käyttöön hartausmateriaalia, jossa usko, toivo, rakkaus - aiheiden alle olisi koottu käyttöön valmiita hartauksia. Tästä lähtökohdasta alkoi kehittyä Usko, toivo, rakkaus -Hartauksia neljällä aistilla (LIITE 3) materiaali Vantaan seurakuntayhtymän kehitysvammaistyöhön.

Usko, toivo, rakkaus -hartaudet rakentuivat luonnollisesti kolmen otsikon alle. Jokainen teema käsittää kolme hartautta, jolloin materiaalin hartauksien kokonaismääräksi tulee yhdeksän. Usko -teemaan sisältyvät hartaudet aiheilla Jumala, huolehtiva Isämme, Jeesuksen risti ja Pyhä Henki. Ajatuksena oli esitellä kussakin hartaudessa jokin puoli kolmiyhteisen Jumalan persoonista. Toivo -teeman alle syntyvät hartaudet Jumala luo uutta, Ylösnousemuksen riemu ja Kuuleeko kukaan? Toivo on kolmesta temasta ehkä hajanaisin, mutta mielestäni sen kaikki hartaudet sopivat kuitenkin samaan ryhmään. Rakkaus -teeman hartaudet kertovat Jumalan rakkaudesta sekä rakkauden kaksoiskäskyn mukaisesti lähimmäisen rakastamisesta ja itsensä rakastamisesta. Hartaudet ovat nimeltään Isän rakkaus, Tärkeät lähimmäiseni ja Minä olen ihme.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan koko hartausmateriaali oli tarkoitus koota yhdistelemällä ja muokkaamalla jo olemassa olevia materiaaleja. Työn edetessä huomasin kuitenkin, että näin syntyvistä hartauksista tulee helposti palapelimaisia kokonaisuuksia ja hartauden punainen lanka saattaa hukkua. Tästä syystä päädyin rakentamaan materiaalin hartaudet suurimmaksi osaksi itse ja

käyttämään vähemmän valmista materiaalia kuin aluksi suunnittelin. Enemmän iloa kuin valmiista hartauksista sain kristillisen kasvatuksen menetelmistä, kuten lattiakuvista. Niiden toimintamalleja hyödynsin oman materiaalini hartauksissa.

Hartausmateriaali kokonaisuudessaan koostuu Usko, toivo, rakkaus -hartauksia neljällä aistilla vihosta sekä laatikosta, joka sisältää suurimman osan hartauksissa tarvittavista materiaaleista 20 henkilölle yhtä käyttökertaa varten. Hartauksissa käytettävät tarvikkeet on mietitty niin, että ne on helppo uusia edullisesti lähimarketista tai luonnosta. Kaikkia tarvikkeita, kuten eläviä kukkia tai linnun laulua ei laatikkoon voinut vangita, mutta niistä on hartauden yhteydessä erikseen maininta ja toimintaohjeet. Osa tavaroista ei myöskään kulu käytössä.

Jokainen materiaalin hartaus alkaa kynttilän sytyttämisellä ja päättyy rukoukseen. Muuten hartauden rakenne vaihtelee hieman riippuen sen sisällöstä. Laulu tai virsi, hartauden pitäjän puhe ja ohjeet sekä aisti- ja toimintaosuudet ovat kuitenkin elementtejä, joista hartausmateriaalin jokainen hartaus koostuu. Hartausmateriaaliin ei ole erikseen kirjoitettu ”näin pidät hartauden” -osoita, sillä se on tehty diakonille, jonka ammattitaitoon kuuluu hartauksien pitäminen. Jokainen hartaus on kuitenkin suunniteltu niin, että teksti itsessään neuvoo pitäjää, kuinka hartaus etenee. Tästäkään syystä erillisiä ohjeita hartauden pitämisestä ei tarvita.

Materiaalin käyttöä helpottamaan piirsin aistikuvakkeet, jotka ilmaisevat jokaisen hartauden kohdalla, mikä tai mitkä aistit tai toiminnat niissä erityisesti korostuvat. Silmä kuvaa näköaistia, korva kuuloaistia, nenä hajuaistia ja käsi tuntoaistia, toimintaa sekä tekemistä. Jokainen hartaus sisältä laulua ja puhetta, mutta silti jokaisen hartauden kohdalla ei ole korvan kuvaa. Kuvake on paikallaan silloin, kun aistin tai toiminnan avulla tuodaan hartauteen jotain lisää.

Hartausmateriaalin kokoamisprosessi oli pitkä, mutta opettavainen. Hartaudet ovat valmistuneet vähitellen ja materiaali on elänyt ja muuttunut matkalla. Muutaman jo valmiin hartauden poistin kokonaan, koska mielestäni ne eivät sopineet kokonaisuuteen ja tein tilalle uusia, sopivampia. Lopputulos on mielestäni nyt tasapainoinen ja käyttökelpoinen. Toivon, että siitä on hyötyä ja iloa Vantaan seurakuntayhtymän kehitysvammaistyössä.

5.2 Perusteluja hartausmateriaalin toteutukselle

Opinnäytetyöni kehittämistehtävinä oli pohtia, kuinka rakentaa aisteja ja kehoa hyödyntävä hartausmateriaali (LIITE 3) kehitysvammaistyöhön sekä kiinnittää huomiota hartausmateriaalin kielen selkeyteen ja ymmärrettävyyteen. Erityisesti näitä asioita pyrin tarkkailemaan kootessani hartausmateriaalia, jonka tarkoituksena oli käsitellä kristillisen uskon keskeisiä sisältöjä. Lisäksi halusin luoda itse hartausmateriaalista helppokäyttöisen ja selkeän.

Kokosin hartaudet tarkoituksella niin, että ne alkavat ja päättyvät aina samalla tavalla. Toiston avulla herätellään miellelyhtymiä johonkin ennestään tuttuun ja rutiini lisää turvallisuuden tunnetta rauhoittaen samalla mieltä (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 50). Materiaalissa toistuvina elementteinä ovat kynttilän sytyttäminen ja sen merkityksen kertominen sekä hartauden lopettaminen rukoukseen.

Kaikki hartaudet pyrin kirjoittamaan selkeällä kielellä. Lauseet ovat suurimmaksi osaksi lyhyitä päälauseita, joista on kaikki ylimääräinen karsittu pois. Erityisesti ohjeistuksessa tämä on ymmärtämisen kannalta tärkeää. (Michelsson, Saresma, Valkama, & Virtanen 2000, 80.) Mahdollisimman monissa hartauksien Raamatun

kohdissa käytin Selkoraamattua, joka lisää mahdollisuutta ymmärtää ja tulla osalliseksi seurakunnan elämästä (Rajala 2012; Saavu 2012, 12, 17-18; Sutinen 2000, 73-74). Koko yleiskielistä Raamattua ei kuitenkaan ole käännetty selkokielelle, joten joissain kohdissa jouduin turvautumaan yleiskieliseen Raamattuun. Lisäksi esimerkiksi selkokielestä uupuvaa pienoisevankeliumia yritin itse selkeyttää.

Uskonnollisessa kielenkäytössä vaikeiksi koetaan usein käsitteet, kuten armo, synti, lunastus, sovitus ja iankaikkisuus. Vaikka niitä on perinteisesti käytetty uskonnollisessa yleiskielessä, ei niiden käytölle ole perusteita, jos ne ovat ymmärtämisen tiellä ja esteenä osallisuudelle. (Kirkko kaikille 2003, 10-13; Saavu 2012, 18.) Hartausmateriaalia kootessa jätin hankaliksi arvioimani uskonnolliset ilmaukset kokonaan pois ja pyrin korvaamaan ne asiaa mahdollisimman hyvin selittämällä ja kuvaamalla. Esimerkiksi synnin käsitettä korvasin kamalilla teoilla, väärillä valinnoilla ja virheillä, kun taas iankaikkisuudesta tuli ikuinen elämä Jumalan luona.

Opettamisen kannalta perinteisesti haastavina pidettyjä teologian dogmaattisia kysymyksiä, kuten Jeesuksen kaksiluonto-oppia, Pyhän Hengen olemusta ja ylösnousemusta halusin tuoda ymmärrettävämmälle tasolle selkeämmän kielen lisäksi juuri aisteja ja kehoa hyödyntäen. Kahden kädessä pyöriteltävän puukepin ja ne yhteen liittävä sinitarran avulla jokainen voi konkreettisesti kokea, että Jeesus on sekä ihminen että Jumala. Kepeistä muodostuvasta rististä taas muistaa helposti, että se on Jeesuksen merkki. Näin puhuttu kieli ja vaikea termistö muuttuvat havainnollistamisen, konkreettisen lähestymisen ja kokemuksen kautta saavutettavimmiksi ja edes hiukan ymmärrettävimmiksi (Sutinen 2000, 74-75).

Tuntoaistin, tekemisen ja toiminnan yhteys käsiteltäviin aiheisiin tuntui minulle luontevimmalta. Näiden kautta hartauksissa tunnustellaan Jeesuksen ristin puita,

hahmotetaan Pyhää Henkeä tuulena, silitellään pieniä kukan siemeniä, pidetään hyvänä lämpimien ajatusten tyynyä ja painetaan sormenjälkiä alttaritauluun. Liike yhdistyy luontevasti hartauteen esimerkiksi viitottuna rukouksena, keväisen kukan kasvua ja Jumalan luomistyötä kuvaavana liikkuvana mielikuvaharjoituksena tai ylösnousemuksesta riemuitsemisena tanssien. Liikkeen, toiminnan ja tekemisen avulla voidaan monipuolistaa uskonnollista kieltä ja ilmaisua helpommin lähestyttävään suuntaan (Sutinen 2000, 76).

Kuuloaisti on perinteisesti ollut keskeisessä roolissa luterilaisessa sanan kuulossa (Evl 2011; Sutinen 2000, 72). Toki myös kirkkomusiikki on nostanut aisteista juuri kuulon seurakunnan toiminnassa merkittävään osaa. Hartausmateriaali sisältää toki kirkkomusiikkia laulettuun muodossa, mutta varsinaisena tarkoituksena oli kuuloaistin avulla tukea hartauden aiheen ymmärtämistä. Materiaalin hartauksissa Jumalan huolenpidosta laulavat linnut, iloisen musiikin tahtiin voi riemuita ylösnousemuksesta, hiljaisuuden merkitystä pohditaan kuuntelemalla simpukasta meren kohinaa ja lämpimiä ajatuksia saa kuulla toisen kertomana.

Hartauksien kokonaisuutta halusin korostaa vielä valitsemalla mukaan laulu- ja virsiehdotuksia. Valitsin laulut sanoituksen ja aiheen yhteensopivuuden mukaan, mutta huomioin myös sen, että erityyppisillä rytmeillä ja musiikilla voi vaikuttaa tilaisuuden tunnelmaan. Monille kehitysvammaisille musiikki ja sen rytmi on tärkeä itseilmaisun väline. Välillä melodiat muistuvat laulun sanoja paremmin, mutta tutut melodiat myös auttavat muistia löytämään jo kadoksissa olleita sanoituksia. (Kaski ym. 2012, 200.) Tästä syystä yritin valita suurimman osan lauluista ja virsistä niin, että mahdollisimman monet niistä saattaisivat olla ennalta tuttuja. On mukana toki niitäkin, jotka ovat harvemmin laulettuja, mutta ne sopivat hartauden aiheeseen hyvin.

Näköaistin yhdistämisen hartauksiin koin vähän haasteellisemmaksi. Päädyin ehkä hieman perinteisiin vaihtoehtoihin, joissa katsellaan kuvaa isän ja tuhlaajapojan kohtaamisesta sekä ihailaan yhdessä tehtyä alttaritaulua. Isän ja tuhlaajapojan kohtaamista kuvaavan kuvan valinnassa kiinnitin huomiota kuvan selkeyteen ja värien erottumiseen toisistaan. Nämä aisat auttavat silmää kohdistamaan katseen ja katsojaa hahmottamaan kuvaa paremmin. (Kaski ym. 2012, 176.) Jälkikäteen ajateltuna näköaistia olisi voinut hyödyntää hartauksissa enemmänkin esimerkiksi käyttämällä valaistusta, taskulamppua tai värejä enemmän hyödyksi.

Hajuaistia hyödynsin lopulta vain yhdessä hartaudessa. Siinä tuoksutellaan juuri nuppunsa aukaisseita kevään kukkia. Hajuaistilla voi saada aikaan voimakkaita mielle yhtymiä: kenellepä ei piparin tai tuoreen havun tuoksusta tulisi joulu mieleen (Sutinen 2000, 75). Voimakkaiden hajujen, kuten tuoksukynttilöiden ja suitsukkeiden kanssa kannattaa kuitenkin olla tarkka, koska joillekin ihmisille ne saattavat aiheuttaa jopa päänsärkyä ja pahoinvointia. Tästä syystä käytin hartauksissa hajuaistia varoen.

Päädyin rajaamaan makuaistin hartausmateriaalin ulkopuolelle. Perustelen tätä allergiakysymyksillä. Ennakkoon ei aina voi tietää, keitä hartaustilanteeseen osallistuu tai mukana saattaa olla henkilöitä, joiden allergioista ei syystä tai toisesta ole tarkkaa varmuutta. Tällöin henkilö jouduttaisiin turvallisuussyitä jättämään maistelun ulkopuolelle. Hartausmateriaalin tarkoituksena on kuitenkin lisätä saavutettavuutta ja osallisuutta, mikä ei tällaisessa tapauksessa kaikkien kohdalla pääsisi toteutumaan.

Hartauksien rukoukset valitsin ja kirjoitin niin, että niissä tiivistyisi mahdollisimman hyvin hartauden ydinsanoma. Rukouksessa on sitä kautta

ajatuksena tuoda juuri hartauden yhteydessä käsitellyt asiat yhdessä Jumalan eteen ja samalla muistella hetki sitten kuultua, nähtyä, haistettua ja koettua. Rukouksella on merkittävä rooli kristillisessä spiritualiteetin käsityksessä sekä hengellisen elämän harjoittamisessa (Kotila 2005, 195-196; Kotila 2003, 13). Siksi rukouksen rooli myös tässä hartausmateriaalissa on erittäin perusteltu.

Kehitysvammaisten jumalakuvaa on usein verrattu lapsen jumalakuvaan ja luonnehdittu konkreettiseksi. Se ei kuitenkaan rajoita hengellisten kokemusten tulkitsemista tai vähennä niiden merkitystä millään tapaa. (Gaventa & Peters 2001, 309; Rajala 1995, 63). Pysin huomioimaan tämän myös hartausmateriaalia rakentaessani. Halusin tehdä hartauksista mahdollisimman konkreettisia, mutta samalla ottaa mukaan mahdollisimman monta hengellisen elämän harjoittamisen osa-aluetta, jotta osallisuus spiritualiteetista tulisi kaikkien saataville. Hengellisen elämän toteuttamisen osa-alueista hartausmateriaaliin sisältyy hengellistä musiikkia, Raamatun lukemista, joka tässä tapauksessa on Selkoraamattu, hiljaisuuden pohtimista, rukousta sekä yhteyttä toisiin seurakunnan jäseniin (Jussila, Oinonen, Unkuri & Vatanen 2004, 341; Rajala 2012).

Hartauksien tarkoitus on vahvistaa kristillistä uskoa ja rakentaa seurakuntaa. Parhaimmillaan hartaudet saattavat luoda ihmisen todellisuuteen uusia mahdollisuuksia. Siksi on tärkeää arvioida tarkoin, mitä hartauksillamme viestitämme. (Lindqvist 2007, 31.) Ihmisen todellisuudessa syntyvät uudet mahdollisuudet ovat myös ajatus aisteja ja kehoa hyödyntävän sekä kielen selkeyteen huomiota kiinnittävän hartausmateriaalin taustalla. Kehitysvammaistyöhön suunnattuna niissä on viestin sisällön lisäksi mietittävä tarkoin, miten viesti välitetään. Siksi hartausmateriaalia rakentaessani pyysin miettimään tarkoin, mikä aistitoiminta tai tekeminen ja kommunikaation väline tukisi minkäkin hartauden sisällöstä välittyvää viestiä parhaiten.

5.3 Hartausmateriaalin testaus ja palaute

Testasin hartausmateriaalia (LIITE 3) kahdessa Vantaan seurakuntayhtymän kehitysvammaisten nuortenillassa. Ensimmäinen testauskerta tapahtui 3.5.2013 ja toinen 28.3.2014. Molemmilla kerroilla pidin hartauden ja sain sen jälkeen palautetta sekä paikalla olleelta diakoniatyöntekijältä että vapaaehtoisilta osallistujilta. Työntekijän palautteen sain hartausmateriaalin vastaanottajalle suuntaamallani lomakkeella (LIITE 1) kun taas osallistujien palauteen keräsi joko tehtävään ohjeistettu avustaja tai minä.

Myös osallistujien palaute kirjattiin lomakkeelle (LIITE 2). Koska ennakkoon oli tiedossa, että osallistujien joukossa on ihmisiä, jotka eivät lue, kirjoita tai käytä puhuttua kieltä täytyi palautteen keräämismenetelmää miettiä tarkoin. Päädyin käyttämään puheen tukena osoitettavia kuvia. Ne auttavat ihmistä tunnistamaan jotakin tuttua, mihin hän voi reagoida ja ovat usein ensimmäinen graafisen kommunikaation muoto (Von Tetzchner & Martinsen 2000, 35). Siksi saatoin olettaa kuvien käytön olevan ennalta tuttua useimmille osallistujille esimerkiksi koulumaailmasta ja muista toimintaympäristöistä. Osoitettaviksi kuviksi valitsin neljä A5 kokoiselle paperille tulostettua keltaista hymiötä, joista ensimmäinen oli naurava, toinen hymyilevä, kolmas vakava ja neljäs surullinen.

Järjestin palautteenantotilanteen vapaaehtoisille osallistujille mahdollisimman rauhalliseksi, jotta keskittyminen palautteen antamiseen olisi helpompaa. Toiseen tilaan siirtyminen ei kuitenkaan ollut mahdollista, joten taustalla jatkuvan nuortenillan häly saattoi hieman häiritä joitakin palautteenantajia. Palautetilanteen alussa kävimme ensin läpi hymiökuvien merkitykset. Palautteenantaja sai ensin itse kertoa, mitä kuvat hänen mielestään tarkoittivat, jonka jälkeen siirryimme käymään läpi lomakkeen kysymyksiä. Jos palautetta

antanut henkilö ei käyttänyt puhetta kommunikatioon, kertoi palautteen kerääjä kuvien merkitykset ja palautteenantaja ilmaisi olevansa samaa tai erimieltä näyttämällä peukalolla ylös tai alas. Useimpaan palautteenantotilanteeseen liittyi hartauden käsittelemisen lisäksi rupattelua yleisistä asioista, kuulumisista ja sillä hetkellä palautteenantajalle tärkeistä asioista. Yhteen palautteenantotilanteeseen kului aikaa noin 5-10 minuuttia.

Ensimmäisellä testauskerralla hartautena oli Jumala luo uutta (LIITE 3/8). Paikalla oli silloin 17 osallistujaa, joista kolme halusi antaa palautetta hartaudesta. Palautteenantajat olivat iältään 14 - noin 30 vuotiaita ja joukossa oli sekä miehiä että naisia. Toisella testauskerralla testattiin Jeesuksen risti -hartautta (LIITE 3/5-3/6). Silloin paikalla oli 10 osallistujaa, joista viisi halusi osallistua palautteen antamiseen. Nämä vapaaehtoiset olivat 15 – noin 30 vuotiaita miehiä ja naisia. Osa palautteenantajista ei osannut kertoa ikäänsä, joten siksi mukana on noin arvioita. Pienestä otannasta johtuen en erittele vastaajia tarkemmin heidän henkilöllisyytensä suojaamiseksi.

Palautteesta käy ilmi, että molempien hartauksien aihevalinnat olivat osallistujien mielestä onnistuneita. Vastauksissa valittiin pelkästään nauravia ja hymyileviä hymiöitä. Perusteluissa mainitaan aiheen ajankohtaisuuden olleen hyvä asia. Kaunis kevättilma yhdistyi sopivasti Jumala luo uutta -hartauden testauspäivään ja Jeesuksen risti -hartautta testattiin edellisessä nuortenillassa ennen pääsiäistä. Muiksi perusteluiksi hymiöiden valinnalle aiheen arvioinnissa kerrottiin aiheen mielenkiintoisuus ja se, että oli ylipäänsä kiva kuulla uskonnosta.

Lauluvalinnat jakoivat selvästi mielipiteitä molemmilla testauskerroilla. Kaikkia hymiöitä nauravasta surulliseen valittiin. Pääpaino kuitenkin oli hymyilevissä ja nauravissa hymiöissä. Perusteluista voi arvella, että hymiön palautteenantajan

suhteella laulamiseen oli jonkinlainen merkitys: Jos palautteenantaja ei pidä laulamisesta, on ymmärrettävää, että silloin valittu hymiökin on surullinen. Myös laulujen tuttuus tai vieraus tuli esille perusteluissa. Jonkun mielestä oli mukava laulaa, kun laulut olivat tuttuja. Toista ei haitannut, vaikkei hän osannutkaan lauluja, sillä kuunteleminen oli silti kivaa. Eräs palautteenantaja taas ei pitänyt laulusta, koska ei osannut sitä.

Jumala luo uutta -hartauden aistiosuuden ja tekemisen arvioinnin kohteina olivat mielikuvaharjoitus ja kukkien tuoksuttelemine. Molemmat osat saivat nauravia, hymyileviä, ja surullisia hymiöitä. Nauravia ja hymyileviä hymiöitä perusteltiin sillä, että oli ihanaa olla kukka ja liikkua sekä sillä, että kukat kukkivat kauniisti ja tuoksuvat hyvälle. Perustelu surulliselle hymiölle mainittiin ainoastaan kukkien tuoksuttelun yhteydessä: Palautteenantaja kertoi, että ei pidä voimakkaan hajuisista asioista. Jeesuksen risti -hartaudessa arvioitiin aistien ja tekemisen osuudessa ristin askartelemista ja rukousta. Molemmat osat jakoivat mielipiteitä ja saivat kaikkia hymiövaihtoehtoja. Perustelujen löytäminen näille valinnoille tuntui palauteantajista vaikealta. Useammasta oli kuitenkin kiva, että itse tehdyn ristin saa viedä kotiin.

Kysyttäessä millainen olo palautteenantajilla oli hartauden aikana, saatiin hyvin yksimielisiä vastauksia: Kaikki vastaajat molemmissa testaustilanteissa valitsivat hymyilevän hymiön. Perustelut olivat sen sijaan kirjavia. Osa kertoi, että oli iloinen tai hyvä olo. Osa taas perusteli hymiövalintaa sillä, että sai istua ystävän vieressä, oli oma pehmolelu kainalossa tai että oli juuri palannut lomamatkalta. Oloon hartauden aikana saattoivat vaikuttaa siis monet muutkin tekijät, kuin hartauden kulku ja sisältö.

Avoimena kysymyksenä ilman hymiöiden apua palautetilanteessa kysyttiin vielä, mitä muuta palautteenantaja haluaa kertoa hartaudesta, mikä siinä oli hyvää ja mistä hän ei pitänyt. Tämä kysymyksen asettelu ei selvästi ollut toimiva tai koettiin vaikeaksi ilman hymiöitä, sillä vain yksi palauteantaja vastasi kysymykseen. Hänen mielestään hartaudessa oli kivaa, kun oppi uusia asioita eikä osannut sanoa mitään, mistä ei olisi pitänyt.

Viimeisen kysymyksen vastauksien vähyyden perusteella voidaan arvela, että hymiöiden käyttö palautteen keräämisessä oli oikea ratkaisu. Jo hymiön valinta on vastaus palautekysymykseen, mutta lisäksi hymiöt saattoivat auttaa joitakin palautteenantajia löytämään perustelun vastaukseen. Näin puheen tueksi ja täydennykseksi käytettiin kuvien avulla kommunikointia (Von Tetzchner & Martinsen 2000, 20). On kuitenkin huomattava, että kaikki eivät syystä tai toisesta perustelleet vastauksiaan hymiöistä huolimatta.

Palautteenantotilanteessa huomattiin, että osalle vastaajista oli merkittävää oliko palautteen vastaanottaja tuttu vai vieras henkilö. Arvelen, että se saattoi vaikuttaa osalla myös vastausvalintoihin ja siihen uskalsiko hymiön lisäksi kertoa perustelun. Vaikka palautteenantotilanteesta yritettiin tehdä mahdollisimman epävirallinen rupattelun ja kuulumisten vaihdon avulla, oli osassa palautteenantajista havaittavissa ujostelua, kikattelua ja pientä kujeiluakin.

Hartaustilanteissa ollutta diakoniatyöntekijää pyysin hartausmateriaalin vastaanottajan palautelomakkeen avulla arvioimaan hartauden selkeyttä ja helposti ymmärrettävyyttä asteikolla 1-5. Molemmissa lomakkeissa hartaudet oli arvioitu todella helposti ymmärrettäviksi ja selkeiksi valitsemalla 5. Lisäksi mainittiin, että eri aisteja hyödynnettiin hyvin ja että hartauden konkreettinen ote helpottaa hahmottamista ja ymmärtämistä.

Hartausmateriaalin vastaanottajan palautteessa arvioitiin myös hartauksien soveltuvan todella hyvin kohderyhmälleen. Arvio tapahtui tässäkin kohdassa asteikolla 1-5 ja molemmissa lomakkeissa oli valittu 5, soveltuu kohderyhmälle todella hyvin. Valintoja perusteltiin sillä, että hartaudessa oli jokaiselle jotakin ja vaikeustaso niin sisällöllisesti kuin kielellisesti oli sopiva.

Hartauden aistiosuuden ja tekemisen arviointi oli myös hartausmateriaalin vastaanottajalle monivalintakysymys 1-5. Molemmissa lomakkeissa aistiosuuden ja tekemisen oli arvioitu toimivan 5, todella hyvin. Hartauksien vahvuuksiksi tällä alueella todettiin juuri monien aistien huomioiminen sekä se, että aisti osuudet ja tekeminen tuovat hartauteen vaihtelua ja tasapainottavat kokonaisuutta.

Kokonaisuutena hartauksien hyvinä puolina nähtiin selkeys, ihmisen kokonaisvaltaisuuden huomiointi sekä muunneltavuus. Hartautta voi käyttää joko sellaisenaan tai osana isompaa kokonaisuutta esimerkiksi Jumala luo uutta -hartautta voi käyttää joko sellaisenaan tai sen voisi liittää osaksi isompaa luomiseen liittyvää kokonaisuutta. Hyväksi asiaksi koettiin myös se, että hartaudet ovat helposti toteutettavissa. Lisäkommenteissa mainittiin hartauksien olevan toimivia ja opettavaisia kokonaisuuksia.

Parannusehdotuksia ei toisessa lomakkeessa ollut mainittu, mutta Jumala luo uutta -hartauteen oli annettu hyviä ehdotuksia. Ennen testaamista hartauksissa oli ehdotuksena ainoastaan Nuoren seurakunnan veisukirjan lauluja, mutta ehdotuksen johdosta lisäsin materiaalin hartauksiin myös virsiä. Lisäksi ehdotettiin selkokielisen luomiskertomuksen lisäämistä hartauteen, mutta päätin kuitenkin jättää sen materiaalista pois. Hartaudet ovat kuitenkin muunneltavia, joten jokainen hartaudenpitäjä voi halutessaan sen sinne lisätä.

Kehittämistehtävieni arvioimisen kannalta oli palautteenkeruuprosessi mielestäni onnistunut. Erityisesti hartausmateriaalin vastaanottajan palautteesta käy ilmi, että aistien ja kehon hyödyntäminen toiminnan keinoin on onnistunut ainakin testattujen hartauksien osalta hyvin ja monipuolisesti. Osallistujien palautteen tulkitseminen on hieman hankalampaa, sillä kysymyksen asettelu muotoon, jossa olisi vastattu kehittämistehtävän kysymykseen, olisi muodostunut liian vaikeaksi ymmärtää monelle vastaajalle. Siksi aistien ja kehon käyttö hartaudessa täytyy arvioida mielipidekysymyksen kautta. Saaduista vastauksista voidaan kuitenkin päätellä vain se, että hartauden aisti- ja toimitaosuudet ovat saaneet osallistujissa aikaan vahvojakin reaktioita, sillä vastauksissa oli käytetty hymiöiden ääripäitä, nauravia ja surullisia naamoja, mutta myös kaikkia siltä väiltä. Myös perusteluiden ilmauksista on luettavissa vahvat kokemukset ja tunteet.

Kielellisen selkeyden ja helposti lähestyttävyyden arviointiin sain palautteen avulla myös välineitä. Molempien testattujen hartauksien sanottiin materiaalin vastaanottajan palautteessa olevan selkeitä ja helposti ymmärrettäviä. Konkreettisuuden katsottiin tukevan hahmottamista ja ymmärtämistä. Osallistujien palaute on tässäkin kehittämistehtävässä tulkinnanvaraisempaa, mutta muutama osallistuja mainitsi oppineensa hartaudessa uutta. Voidaan arvella, että jos hartauksien kieli olisi näille osallistujille ollut liian vaikeaa ja monimutkaista, olisi kokemus ymmärtämisestä ja uuden oppimisestakin saattanut jäädä vähäisemmäksi.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöni ensimmäisenä kehitystehtävänä oli pohtia, kuinka aisteja ja kehoa voidaan hyödyntää kehitysvammaistyöhön suunnatussa hartausmateriaalissa. Usko, toivo, rakkaus -hartauksia neljällä aistilla materiaalia (LIITE 3) kootessani huomasin, että aistien ja kehon avulla voidaan luoda sekä itsenäisiä kokemuksia että tukea käsiteltävän asian ymmärtämistä. Esimerkiksi tanssittaessa ylösnousemuksen iloa voidaan saada aikaan hyvän olon kokemus liikkeen avulla, mutta kontekstiin yhdistettäessä se tukee hartauden sanomaa ylösnousemuksen riemullisuudesta. Kun aistien ja kehon kautta tuttu asia saadaan kiinnitettyä uuteen asiaan, on helpompi hahmottaa ja muistaa, mistä olikaan kysymys (Linnala 2000b, 45).

Aistien ja kehon liittämässä kehitysvammaistyöhön suunnatussa hartausmateriaalissa vain mielikuvitus on rajana. Aisteja, tekemistä ja liikettä voi yhdistää lähes asiaan kuin asiaan, mutta voi olla, että aiheeseen täytyy paneutua hiukan perinteistä hartauden suunnittelua enemmän. On tärkeää valita aistitoiminto tai tekeminen sen perusteella, mikä tukee käsiteltävää asiaa ja auttaa osallistujaa löytämään siihen tarttumapintoja.

Ihminen on kokonaisvaltainen olento, jonka vuoksi kaikkien aistien ja kehon kautta vastaanotettavat viestit ovat merkityksellisiä (Lindqvist 2007, 31). Tätä soisi huomioitavan enemmän muillekin kuin kehitysvammaisille tai lapsille suunnatuissa hartausmateriaaleissa. Esimerkiksi ortodoksisessa perinteessä aistien ja kehon hyödyntäminen ja ihmisen kokonaisvaltaisuuden huomioiminen näkyy selkeästi suitsukkeissa, tuohuksissa, ristin merkin tekemisessä ja muussa liikkeessä polvistumisesta jumalanpalveluksessa seisomiseen (Sutinen 2000, 72). Aistien ja kehon hyödyntäminen hartauksissa ei siis tarkoita lapsellista tai

vähättelevää lähestymistä hengelliseen elämään vaan ihmisen huomioimista kokonaisuutena, jossa kaikki aistit ja liike yhdistyvät. Aistit ja keho tuovat ennemminkin lisää mahdollisuuksia hengellisen elämän harjoittamiseen.

Toisena kehittämistehtävänä opinnäytetyössäni oli rakentaa hartausmateriaali, joka käsittelee kristillisen uskon keskeisiä teemoja selkeällä ja helposti lähestyttävällä kielellä. Tarkoituksena oli etsiä vaihtoehtoisia keinoja ilmaista hankalasti ymmärrettäviä termejä ja käsitteitä tavalla, jolla ne tulevat lähemmäs kuulijaa. Sisältö kuitenkin oli tavoitteena säilyttää mahdollisimman lähellä alkuperäistä.

Kirkon kielellistä saavutettavuutta ajatellen on olemassa jo kohtalaisesti selkokielistä materiaalia, jota myös hartauksia kootessani hyödynsin. Selkoraamattu on melko kattava, vaikka joitakin mielestäni keskeisiä kohtia, kuten pienoisevankeliumi tai rakkauden kaksoiskäsky siitä uupui (Rajala 2012). Myös Evl:n selkosivuisilta löysin vinkkejä selkokielen käyttöön (Evl 2014).

Kielen selkeyttämiseen ja vaihtoehtoisiin kommunikaatiomenetelmiin tutustuessani huomasin, että monen näistä käyttöön tarvittaisiin ammattitaitoa ja paljon enemmän osaamista kuin minulla on. Tästä syystä koin, että hartausmateriaalissa käytetyt vaihtoehtoisen kommunikaation keinot jäivät hieman suppeiksi, koska ne rajoittuvat yhteen liikkeiden avulla toteutettuun rukoukseen, valmiin selkokielisen materiaalin käyttöön sekä mahdollisimman selkeäksi muotoiltuihin sanamuotoihin ja lauserakenteisiin. Vaihtoehtoisen ja puhetta tukevan kommunikaation keinot ovat kuitenkin hyvin laajoja ja vaihtoehtoja löytyy paljon (Von Tetzchner & Martinsen 2000, 13).

Kirkon kehitysvammaistyön tarkoituksena ei ole rajoittua vain diakoniatyöksi. Tämä tarkoittaa sitä, että muillakin kuin diakoniatyöntekijöillä tulisi olla valmiuksia kehitysvammaisten kohtaamiseen myös kielellisesti. (Jääskeläinen 2002, 200.) Pohdittavaksi jää, onko selkokieli ja muut vaihtoehtoisen sekä puhetta tukevan kommunikaation menetelmät seurakunnan työntekijöille riittävän tuttuja, jotta jokainen kehitysvammaisen voisi tuntea tulevansa esteettömästi kohdatuksi.

Vaikka koin, että puutteet omissa taidoissa rajoittivat kielen ja ilmaisujen käyttöön selkeyttämiseen liittyviä tavoitteita, on kuitenkin hyvä huomioida, että aistien ja kehon avulla saatujen kokemusten on myös tarkoitus lisätä ymmärtämistä ja esteettömyyttä. Ilmeet, eleet ja olemus ovat yhtä merkittävä, jollei jopa merkittävämpi osa viestintää kuin puheen ja kuullun avulla ymmärretty kieli. Ruumiin teologialla on suuri yhteys asioiden hahmottamiseen ja ymmärtämiseen. (Nyman 2000b, 140; Öhman 2008, 270.)

Hartausmateriaali on suunniteltu Vantaan seurakuntayhtymän kehitysvammaistyön käyttöön. Koska kehitysvammaistyötä tekee pääasiassa yksi diakoniatyöntekijä ja joukko vapaaehtoisia, ei materiaalia ainakaan aluksi ole kuin pienen joukon käytössä. Toisaalta, jos materiaali koetaan hyödylliseksi, voisi sitä jakaa esimerkiksi Vantaan seurakuntien tietoverkossa rovestikunnallisesti. Samalla nekin seurakuntien työntekijät, jotka kohtaavat työssään kehitysvammaisia harvemmin, saisivat käyttöönsä valmista kehitysvammaisille suunnattua materiaalia. Vaikka tällä tavalla jaettu materiaali ei sisälläkään hartauslaatikkoa tarvikkeineen, on tarvikkeet silti helppo hankkia myös itse.

Opinnäytetyöprosessi on kohdallani ollut varsin pitkä. En koe sen kuitenkaan häirinneen tietoperustan, valmiin hartausmateriaalin ja raportin laatimista. Erityisesti hartausmateriaali ehti hioutua ja muuttua matkan varrella.

Opinnäytetyöprosessista koen oppineeni tietoperustan sovellusta käytännön toteutukseen. Toisaalta siitähän opiskellussa ylipäänsä on kyse, mutta oivalsin sen jotenkin uudella tavalla opinnäytetyön tietoperustaa ja hartausmateriaalia vuoron perään kirjoittaessa ja täydentäessä.

Valmiiseen Usko, toivo, rakkaus -hartauksia neljällä aistilla materiaalikokonaisuuteen olen melko tyytyväinen. Tietysti aina löytyy asioita, joita edelleen voisi hioa, muuttaa ja hienosäätää, mutta jossain vaiheessa on laitettava piste kohdalleen ja annettava myös itselle lupa arvioida omaa työtä hyväksyvin silmin. Tässä opinnäytetyössä sen aika on tullut nyt. Toivon kuitenkin, että hartausmateriaalistani on hyötyä sen käyttäjälle, mutta erityisesti haluaisin sen ilahduttavan niitä, joiden tarpeiden mukaan materiaali on suunniteltu, kehitysvammaisia, joiden tavasta hahmottaa, kokea ja kommunikoida meillä muilla on paljon opittavaa.

LÄHTEET

AAIDD. 2013. Definition of Intellectual Disability. Www-sivu. Saatavissa: http://aaidd.org/intellectual-disability/definition#.Uzwo-Pl_tTw. Luettu: 31.3.2014.

Evl. 2011. Jumalanpalvelus ja usko. Www-sivu. Saatavissa: <http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/4B42009D2FCEDF7FC22574BE0022A837?openDocument&typ=y&lang=FI>. Luettu: 11.3.2011.

Evl. 2014. Kirkon selkokiekiset sivut. Www-sivu. Saatavissa: http://evl.fi/evlfi_selko.nsf/start. Luettu: 9.5.2014.

Gaventa, W. & Peters, R.K. 2001. Teoksessa J. Alexandor, K. Tymchuk, C. Lakin & R. Luckasson (toim.) *The Forgotten Generation: The Satus and Challenges of Adults with Mild Cognitive Limitations*. Baltimore: Paul H. Bookers Publishing Co, 299-320.

Haastettu kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008-2011. 2012. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 115. Www-julkaisu. Saatavissa: [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/E263C7D8B306DB22C2257A9B002C24EA/\\$FILE/Haastettu%20kirkko.pdf#page=194](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/E263C7D8B306DB22C2257A9B002C24EA/$FILE/Haastettu%20kirkko.pdf#page=194). Luettu: 2.4.2014.

Inkala, K. 2000a. Papin tai lehtorin virka jokaiseen erityishuoltoopiiriin. Teoksessa R. Helosvuori, K. Inkala, I. Lappalainen, E. Snellman & J. Sutinen (toim.) *Kyllä Jumala on armokas: Kirkon kehitysvammaistyön vaiheita ja erityiskysymyksiä*. Helsinki: Diakonia Ry, 32-34.

Inkala, K. 2000b. Rinnekoti ja sisar Aino Miettinen. Teoksessa R. Helosvuori, K. Inkala, I. Lappalainen, E. Snellman & J. Sutinen (toim.) *Kyllä Jumala on armokas: Kirkon kehitysvammaistyön vaiheita ja erityiskysymyksiä*. Helsinki: Diakonia Ry, 16-18.

Inkala, K. 2000c. Vaalijalan kirkko – Suomen kirkkokansan lahja. Teoksessa R. Helosvuori, K. Inkala, I. Lappalainen, E. Snellman & J. Sutinen (toim.) *Kyllä Jumala on armokas: Kirkon kehitysvammaistyön vaiheita ja erityiskysymyksiä*. Helsinki: Diakonia Ry, 14-15.

Jussila, J. Oinonen, M. Unkuri, J. & Vatanen, O. (toim.) 2004. *Aamenesta Öylättiin. Kirkon ja uskon sanakirja*. Helsinki: Kirjapaja.

- Jääskeläinen, I. 2002. Diakoniatoiminnan muodot. Teoksessa R. Helosvuori, E. Koskenvesa, P. Niemelä, J. Veikkola (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja. 192-232.
- Kaski, M. (toim.) Manninen, A & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Ketola, K. 2010. Suomalainen spiritualiteetti. Uusi henkisyys luterilaisen hengellisyiden haastajana. Teoksessa M. Hytönen (toim.) Minä uskon? Jumala-usko 2010-luvulla. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 110. Kirkon tutkimuskeskus: Tampere, 140-160.
- Kettunen, P. 2003. Hengellinen kokemus ja ihmisen kokonaisvaltaisuus. Teoksessa S. Häyrynen, H. Kotila & O. Vatanen. (toim.) Spiritualiteetin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 361-379.
- Kirkko kaikille. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vammaisohjelma. 2003. Kirkkohallitus. Helsinki.
- Kostamo, S. 1995. Jumalalla on karvalakki päässä. Teoksessa P. Rajala (toim.) Ei Jumala ainakaan paha ole – Kehitysvammaisten ajatuksia Jumalasta uskosta ja rukouksesta. Helsinki: Kirjaneliö, 19.
- Kotila, H. 2003. Spiritualiteetti – ajankohtainen näkökulma. Teoksessa S. Häyrynen, H. Kotila, O. Vatanen. (toim.) Spiritualiteetin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 13-24.
- Kotila, H. 2005. Spiritus Dei in naribus meis: Spiritualiteetin käsite aikamme uskonnollisuuden tulkkina. Teologinen aikakauskirja 110, 195-204.
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. 23.6.1977/519 §1. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>. Luettu: 2.4.2014.
- Lindqvist, I. 2007. Luova hartauspuhe. Teoksessa L. Enckell (toim.) Kuunteleeko kukaan puhettasi? Kuinka saada viesti perille. Helsinki: Kirjapaja, 23-40.
- Linnala, L. 2000a. Ensimmäinen teologin virka perustetaan. Teoksessa R. Helosvuori, K. Inkala, I. Lappalainen, E. Snellman & J. Sutinen (toim.) Kyllä Jumala on armokas: Kirkon kehitysvammaistyön vaiheita ja erityiskysymyksiä. Helsinki: Diakonia Ry, 26-28.

- Linnala, L. 2000b. Oppimisen peruseriaatteita. Teoksessa R. Helosvuori, K. Inkala, I. Lappalainen, E. Snellman & J. Sutinen (toim.) *Kyllä Jumala on armokas: Kirkon kehitysvammaistyön vaiheita ja erityiskysymyksiä*. Helsinki: Diakonia Ry, 44-45.
- McGrath, A. E. 1999. *Christian Spirituality*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Michelsson, K., Saresma, U., Valkama, K. & Virtanen, P. 2000. *MBD ja ADHD. Diagnosointi, kuntoutus ja sopeutuminen*. Jyväskylä: WS Bookwell Oy.
- Mäkinen, E. 2000. Antinkartano ja rovasti Antti Perheentupa. Teoksessa R. Helosvuori, K. Inkala, I. Lappalainen, E. Snellman & J. Sutinen (toim.) *Kyllä Jumala on armokas: Kirkon kehitysvammaistyön vaiheita ja erityiskysymyksiä*. Helsinki: Diakonia Ry, 19-20.
- Nurmi, J-E. Ahonen, E. Lyytinen, H. Lyytinen, P. & Ruoppila, I. 2006. *Ihmisen psykologinen kehitys*. Helsinki: WSOY.
- Nyman, M. 2000a. Mitä kehitysvammaiset ovat opettaneet Jumalasta papilleen?. Teoksessa R. Helosvuori, K. Inkala, I. Lappalainen, E. Snellman & J. Sutinen (toim.) *Kyllä Jumala on armokas: Kirkon kehitysvammaistyön vaiheita ja erityiskysymyksiä*. Helsinki: Diakonia Ry, 63-67.
- Nyman, M. 2000b. Ruumiin teologian suhde työhömme ja elämämme päämääriin. Teoksessa R. Helosvuori, K. Inkala, I. Lappalainen, E. Snellman & J. Sutinen (toim.) *Kyllä Jumala on armokas: Kirkon kehitysvammaistyön vaiheita ja erityiskysymyksiä*. Helsinki: Diakonia Ry, 140-143.
- Paananen, K-M. 2000. Sortavalasta se alkoi. Teoksessa R. Helosvuori, K. Inkala, I. Lappalainen, E. Snellman & J. Sutinen (toim.) *Kyllä Jumala on armokas: Kirkon kehitysvammaistyön vaiheita ja erityiskysymyksiä*. Helsinki: Diakonia Ry, 13-14.
- Paananen, K-M & Keltto, P. 2000. Seurakunnallinen työ: Kehitysvammaiset yleisen diakonian piirissä. Teoksessa R. Helosvuori, K. Inkala, I. Lappalainen, E. Snellman & J. Sutinen (toim.) *Kyllä Jumala on armokas: Kirkon kehitysvammaistyön vaiheita ja erityiskysymyksiä*. Helsinki: Diakonia Ry, 21-22.
- Palvelkaa Herraa iloiten. Jumalanpalveluksen opas. 2009. Suomen ev.lut.kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009:9. Www-dokumentti. Saatavissa: [http://sakasti.evli.fi/julkaisut.nsf/0/2EDDC0534B0B6DE6C2257685004A859B/\\$file/jp-opas.pdf#page=63](http://sakasti.evli.fi/julkaisut.nsf/0/2EDDC0534B0B6DE6C2257685004A859B/$file/jp-opas.pdf#page=63). Luettu: 5.4.2014.

- Pihkala, J. 2009. Usko tiedosta ja tietoa uskosta. Johdatus Dogmatiikkaan. Helsinki: Edita.
- Pirinen, E. 2000. Tähän on tultu – diakonian erityisvirka ja sen muutokset. Teoksessa R. Helosvuori, K. Inkala, I. Lappalainen, E. Snellman & J. Sutinen (toim.) Kyllä Jumala on armokas: Kirkon kehitysvammaistyön vaiheita ja erityiskysymyksiä. Helsinki: Diakonia Ry, 23-25.
- Rajala, P. 1995. Kehitysvammaisuus ja jumalakuva. Teoksessa P. Rajala (toim.) Ei Jumala ainakaan paha ole. Kehitysvammaisten ajatuksia Jumalasta, uskosta ja rukouksesta. Helsinki: Kirjaneliö, 63-64.
- Rajala, P. 2012. Selkoraamattu. Helsinki: Lasten Keskus
- Repo, M. 2004. Vammaisuus eri näkökulmista. Teoksessa M. Malm, M. Matero, M.Repo & E-L.Talvela. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Helsinki: WSOY, 9-12.
- Saavu. Kirkon saavutettavuusohjelma. 2012. Kirkkohallitus. Helsinki. Www-julkaisu. Saatavissa: [http://sakasti.ev1.fi/sakasti.nsf/0/3E95F2C7F4600B27C22579B80035B00F/\\$FILE/vihko_suomi.pdf](http://sakasti.ev1.fi/sakasti.nsf/0/3E95F2C7F4600B27C22579B80035B00F/$FILE/vihko_suomi.pdf). Luettu: 3.4.2014.
- Selkokeskus. 2011. Selkokielen määritelmä. Www-sivu. Saatavissa: <http://papunet.net/selkokeskus/teoriaa/maaritelma.html>. Luettu: 11.3.2011.
- Sheldrake, P. 2007. Brief history of spirituality. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Sutinen, J. 2000. Kehitysvammaisten erityisjumalanpalvelukset. Näkökulmia kansankirkkomme jumalanpalveluskäytäntöihin. Teoksessa R. Helosvuori, K. Inkala, I. Lappalainen, E. Snellman & J. Sutinen (toim.) Kyllä Jumala on armokas: Kirkon kehitysvammaistyön vaiheita ja erityiskysymyksiä. Helsinki: Diakonia Ry, 72-77.
- Tamm, M. 2002. Lasten ja nuorten uskonnollinen maailma. Helsinki: Lasten Keskus.
- Tautiluokitus ICD-10. 2011. Luokitukset, termistöt ja tilasto-ohjeet. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Suomalainen 3. uudistettu painos Maailman terveysjärjestön (WHO) luokituksesta ICD-10. Pdf-tiedosto. Saatavissa: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/15c30d65-2b96-41d7-aca8-1a05aa8a0a19> Luettu: 22.4.2014.
- Teinonen, S.A. 1975. Teologian sanakirja. 7400 termiä. Helsinki: Kirjaneliö.

Toimintakertomus. 2013. Yhteisen seurakuntatyön palvelut. Vantaan seurakunnat. Pdf-tiedosto. Luettu 18.4.2014. Tiedosto tekijän hallussa.

Vehmas, S. 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus kirja. Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd.

Von Tetzchner, S & Martinsen, H. 2000. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Wikström, O. 1995. Häikäisevä pimeys. Näkökulmia hengelliseen ohjaukseen. Helsinki: Kirjapaja.

Öhman, B.N. 2008. Kropp, handling och ritual. Hur förstå religion och personer med grava funktionshinder? Pdf-tiedosto. Tohtorinväitöskirja. Åbo Akademi. Teologinen tiedekunta, teologinen etiikka ja uskontofilosofia. Saatavissa: <http://bibbild.abo.fi/ediss/2008/OhmanBjorn.pdf>. Luettu: 2.2.2011.

Palautelomake hartausmateriaalin vastaanottajalle:

Arvioi asteikolla 1-5.

1= todella vaikeaselkoinen / todella huonosti 2= vaikeaselkoinen / huonosti 3=en osaa sanoa 4= helposti ymmärrettävä ja selkeä / hyvin 5= todella helposti ymmärrettävä ja selkeä / todella hyvin

Tyhjään tilaan voit lisäksi perustella vastaustasi.

1. Oliko hartaus selkeä ja helposti ymmärrettävissä?

1 2 3 4 5

2. Kuinka hartauden tavoitteet toteutuivat hartauden sisällössä?

1 2 3 4 5

3. Soveltuiko hartaus mielestäsi kohderyhmälle?

1 2 3 4 5

4. Miten hartauden aisti-osuus mielestäsi toimi?

1 2 3 4 5

Arvioi hartautta muuten:

5. Hartaudessa oli hyvää...

6. Hartaudessa oli parannettavaa...

7. Haluan vielä kommentoida lisäksi...

Palautelomake hartauteen osallistujalle:

Avustaja kysyy ja rastittaa. Tarkempia kommentteja voi lisätä kirjallisesti väliin.

1. Oliko hartauden aihe mielestäsi hyvä?

:D :) :I :(

2. Mitä pidit musiikista/ laulusta?

:D :) :I :(

3. Mitä pidit katselusta/ kuuntelusta/ tunnustelusta/ haistelusta?

:D :) :I :(

4. Millainen olo sinulla oli hartauden aikana? Miksi? Mistä se johtui?

:D :) :I :(

5. Mitä muuta haluta kertoa hartaudesta? Mikä siinä oli hyvää? Mistä et pitänyt?

Usko, toivo, rakkaus

-hartauksia neljällä aistilla

lina Laitinen

Materiaalin käyttäjälle

Tähän Usko, toivo, rakkaus -hartauksia neljällä aistilla pakettiin on koottu materiaalia kehitysvammaistyössä viettäviin hartaushetkiin. Materiaalin lähtökohtana on, että ihminen on kokonaisvaltainen olento. Siksi myös Pyhän läsnäoloa voi aistia monella tapaa: kuunnellen, katsellen, haistellen, maistellen, tunnustellen, tehden ja kokeillen tai ihan vain olemalla hetkessä mukana.

Hartaudet on koottu valmiita materiaaleja ja menetelmiä, omia vanhoja hartauksia sekä uusia ideoita ja ajatuksia yhdistelemällä. Ne ovat valmiita käytettäväksi sellaisenaan, mutta aivan yhtä hyvin niistä voi poimia ideoita ja luoda sitä kautta uusia hartauksia.

Hartaudet alkavat aina kynttilän sytyttämisellä ja päättyvät rukoukseen. Muuten hartauden rakenne vaihtelee hiukan riippuen sen sisällöstä. Laulu tai virsi, hartauden pitäjän puhe ja ohjeet sekä aistittavat toiminnot ovat kuitenkin elementtejä, joista tämän materiaalin jokainen hartaus koostuu. Hartausteksti itsessään neuvoo hartauden pitäjää, kuinka hartaus etenee. Erillisiä ohjeita hartauksien pitämisestä ei siksi tarvita.

Materiaali koostuu tästä vihkosta sekä laatikosta, joka sisältää hartauksissa käytettäviä tarvikkeita 20 henkilölle yhtä hartauskertaa varten. Jos jotakin ei laatikosta löydy, se mainitaan hartauden tarvikelistassa erikseen. Tämän vihon ja laatikosta löytyvien tarvikkeiden lisäksi mukaan on hartaushetkeen hyvä ottaa Nuoren seurakunnan veisukirjoja (NSV) tai virsikirjoja, mikäli hartaudessa halutaan laulaa materiaalissa ehdotettuja lauluja. Lauluehdotuksissa veisut on merkitty ainoastaan nimen mukaan, koska käytössä on painoksia eri vuosilta. Tarkista siis etukäteen, että kyseinen veisu löytyy käytössäsi olevista kirjoista.

Hartausvihon läpi mukana kulkevat kuvakkeet, jotka kertovat mikä aisti tai toiminta hartaudessa erityisesti korostuu. Makuaiistin käyttö on rajattu tästä materiaalista pois. Tämän taustalla on ajatus, että kenenkään ei tarvitsisi allergiasyistä kokea ulkopuolisuutta hartaudessa. Muuten hartauksissa päästään käyttämään:

näköaistia

kuuloaistia

hajuaistia

tuntoaistia, tekemistä tai toimintaa

Antoisia hartaushetkiä toivottaen,

Iina Laitinen

*Materiaalin käyttäjälle***Usko**

<i>Jumala, huolehtiva Isämme</i>	1
<i>Jeesuksen risti</i>	2
<i>Pyhä Henki</i>	4

Toivo

<i>Jumala luo uutta</i>	5
<i>Ylösnousemuksen riemu</i>	6
<i>Kuuleeko kukaan?</i>	8

Rakkaus

<i>Isän rakkaus</i>	9
<i>Tärkeät lähimmäiseni</i>	10
<i>Minä olen ihme</i>	11

Lähteet

Jumala, huolehtiva Isämme

Tarvikkeet:

- Kynttilä, lintujen ääniä (ei löydy laatikosta)

Hartauden kulku:

- **Kynttilän sytytys:** Sytytetään kynttilä merkiksi siitä, että olemme yhdessä koolla. Kynttilä muistuttaa meitä siitä, että Jumala on täällä meidän kanssa.
- **Linnunlaulua:** Muistatko jonkun hetken, milloin olet kuullut linnun laulavan oikein kauniisti? Muistatko mikä hetki se oli? Tiedätkö, mikä lintu lauloi? Oletko koskaan miettinyt, millaista olisi olla lintu? Voisi lentää ja katsella maisemia yläilmoista, voisi pyydystää hyönteisiä ruoaksi, voisi ihailla omia hienoja sulkia ja kun ilmat viilenevät, voisi lentää etelän lämpöön. Ei varmasti kovin monesta asiasta tarvitsisi kantaa huolta. Nyt voimme kaikki olla hetken aikaa täysin hiljaa ja kuunnella, kun lintu laulaa. Samalla, kun kuuntelet, voit miettiä, mitäköhän sanottavaa sillä on. (Linnun ääniä löytyy esimerkiksi osoitteesta <http://www.suomenluonto.fi/tag/linnun-aani> ja niitä voi soittaa vaikka kännykällä.)
- Mitä ajattelet, mistä lintu lauloi? (ilosta, ystävästä, se kertoi poikasille, että ruokaa on tarjolla...) Se saattoi laulaa monestakin näistä asioista, mutta tänään uskon sen laulavan erityisesti Jumalan huolenpidosta.
- **Jumalan huolenpito:** Raamatussa Jeesus opettaa, että Jumala pitää meistä jokaisesta huolta. Hän puhuu siellä näin: – *Älkää huolehtiko turhaan. Katsokaa taivaan lintuja. Niistäkin taivaallinen Isänne pitää huolen. – Älkää siis murehtiko, mitä söisitte tai mistä saisitte vaatteet. Teidän taivaallinen Isänne kyllä tietää, että te tarvitsette tätä kaikkea. Etsikää ennen kaikkea Jumalan valtakuntaa ja hänen tahtoaan, niin teille annetaan kaikki tämäkin. Älkää siis huolehtiko huomispäivästä, se pitää kyllä itsestään huolen. Kullekin päivälle riittävät sen omat murheet.* (Selkoraamattu. Jeesus opettaa vuorella.)
- Niin kuin linnuista, samalla tavalla Jumala pitää huolta meistä ihmisistäkin, kun annamme itsemme Jumalan hoitoon. Saamme olla hyvässä turvassa Jumalan sylissä ja luottaa siihen, että Jumala ei hylkää. Välillä asiat eivät elämässä mene toivomallamme tavalla ja silloin saatamme helposti ajatella, että Jumala on unohtanut meidät. Jumala kuitenkin tietää, mitä huolia ja murheita meillä on mielessä. Saamme jakaa hänen kanssaan sen kaiken. Jumala tietää myös tarkalleen, mitä me elämässämme tarvitsemme ja millä hetkellä. Myös silloin, kun tuntuu, että mikään ei onnistu, on surullinen tai väsynyt, on Jumala vierellämme. Hän lohduttaa, varjelee ja antaa taas voimia kulkea elämässä eteenpäin.
- **Laulu tai virsi:** NSV Kuljeta ja johda, NSV Tartu käteen Jumalan, virsi 499 Jumalan kämmenellä, virsi 397 Kun on turva Jumalassa, virsi 503 Taivaan Isä suojan antaa, virsi 508 Valkeus kirkas, virsi 517 Onneni on olla
- **Rukous:** Rakas Taivaan Isä. Opetä meitä luottamaan sinuun ja olemaan murehtimatta turhasta. Kiitos, että sinä pidät meistä huolta niin kuin taivaan linnuistakin. Aamen.

Jeesuksen risti

Tarvikkeet:

- Kynttilä, kuivia oksia tai olkia, sinitarraa

Hartauden kulku:

- **Kynttilän sytytys:** Sytytetään kynttilä merkiksi siitä, että olemme yhdessä koolla. Kynttilä muistuttaa meitä siitä, että Jumala on täällä meidän kanssa.
- **Oksat tai oljet:** Tänään minulla on mukana jotain, mikä näin ensi alkuun ei ehkä näytä juuri miltään. Jokainen saa yhden itselleen. Miltä se tuntuu? (Rosoiselta, karhealta, sileältä, liukkaalta...) Miltä se näyttää? (Oksalta, tikulta...) Mitä sillä voisi tehdä? (Nuotion, voisi pelata pitkää tikkua, piirtää hiekkaan...) Mikä se on? Sehän on oksan pätkä/olki. Tänään teemme siitä kuitenkin jotain ihan erityistä. Jotain mikä muistuttaa meitä jostain paljon suuremmasta ja jostain sellaisesta, mitä voi olla vaikea ymmärtää.
- Katkaise oma oksasi/olkesi niin, että saat siitä kaksi osaa. Voit laittaa toisen osan pöydälle ja pitää toisen kädessä.
- **Jeesus ihminen:** Katsele sitä oksan pätkää/olkea, mikä sinulla on nyt kädessäsi. Tänään se kertoo meille siitä, että Jeesus on ihminen. Jeesus eli täällä maan päällä samalla tavalla ihmisenä kuin mekin. Hänellä oli äiti, isä ja sisaruksia. Hän söi ja joi. Koki samalla tavalla tunteita kuin mekin. Joskus hän suuttui ja oikein raivostui, joskus hän oli surullinen ja itki, joskus hän taas oli iloinen ja onnellinen. Sen vuoksi Jeesukselle voi kertoa kaiken myös omista tunteistaan ja elämästään, sillä hän on kokenut samoja asioita kuin me, hän on samalla tavalla ihminen kuin mekin ja siksi hän ymmärtää meitä.
- **Jeesus Jumala:** Laita nyt tuo kädessäsi oleva oksan pätkä/olki pöydälle ja ota toinen osa käteesi. Se muistuttaa meitä siitä, että Jeesus on Jumala. Jumala, joka tuli maailmaan, että me ihmiset voisimme oppia tuntemaan hänet. Koska Jeesus on Jumala, hän tuntee meidät ja kuulee myös mielessä ja sydämessä olevat sanat, ajatukset ja rukoukset. Kaikilla ihmisillä ei ole sanoja käytössä, ja on myös tilanteita, että nekin, joilla on sanoja eivät niitä löydä. Mutta Jeesus silti kuulee meidän sisältä tulevat huokaukset, koska hän on Jumala. Se on aika lohdullista.
- **Sinitarra ja kokonainen risti:** Nyt jaan sinulle pienen palasen sinitarraa. Ota molemmat oksan/oljen palat käteesi ja liitä ne yhteen sinitarralla niin, että niistä muodostuu risti. Risti on Jeesuksen merkki. Se muistuttaa meitä, että Jeesus on yhtä aikaa ihminen ja yhtä aikaa Jumala. Mutta risti kertoo myös Jeesuksen hyvyydestä rakkaudesta ihmisiä kohtaan. Risti on merkki siitä, että Jumala rakastaa maailmaa ja jokaista ihmistä täällä, sinua ja minua. Siksi hän lähetti maailmaan ainoan Poikansa Jeesuksen, joka kuoli jokaisen ihmisen puolesta. Jeesus kuoli, jottei yksikään, joka häneen uskoo, joutuisi kadotukseen vaan saisi elää ikuisesti Jumalan luona. (Joh. 3:16)
- Jeesuksen merkkiä, Ristin merkkiä käytetään myös siunaatessa. Siunaaminen tarkoittaa sitä, että pyydetään Jumalalta kaikkea sitä hyvää, mitä hän voi meille antaa. Tehdään yhdessä ristin merkki yhteisen rukouksen sanoin kaikukuluna.

- **Rukous:**

Ylös kohti taivasta,	Osoita oikean käden sormella kohti taivasta
alas luokse sydämen,	Laske oikea käsi rinnan päälle
vasempaan – oikeaan,	Vie vasen käsi vasemmalle puolellesi ja oikea käsi oikealle puolellesi
että syli avataan.	Laske molemmat kädet alemmas
Risti, merkki Jeesuksen,	Tee ristin merkki
siunaa meidät jokaisen,	Laita käsi tai molemmat kädet siunausasentoon
lähellä on Jumala,	Risti kädet rinnan yli kämmenet olkapäille
tässä meitä kaikkia.	Ojenna kädet eteenpäin
Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen,	Tee ristin merkki
aamen.	Viittoma: oikean käden etusormi ja keskisormi vasemmalle kämmenelle

- **Laulu tai virsi:** NSV Riihikirkko-hymni NSV Tahdon muistaa pitkäperjantain, virsi 510 Sinä Jeesus ymmärrät parhaiten

Pyhä Henki

Tarvikkeet:

- Kynttilä, höyheniä

Hartauden kulku:

- **Kynttilän sytytys:** Sytytetään kynttilä merkiksi siitä, että olemme yhdessä koolla. Kynttilä muistuttaa meitä siitä, että Jumala on täällä meidän kanssa.
- **Tuuli:** Oletko joskus käynyt ulkona oikein tuulisena päivänä? Millaista siellä silloin oli? (kylmää, meinas lähteä lentoon, oli vaikea kävellä...) Oikein tuulisena päivänä voi tuntea, kuinka voimakas tuuli on. Se puhaltaa vaatteiden läpi, tekee hiuksiin uuden kampauksen ja kirvelee iholla. Samalla voi nähdä, kuinka oksat heiluvat ja puut taipuvat. Voi nähdä, kuinka tuuli kuljettaa mukanaan irronneita lehtiä ja pientä roskaa.
- Tehdään pieni koe. Laita toisesta kädestäsi etusormi pystyyn ja nosta käsi kasvojesi eteen. Vedä keuhkoihin ilmaa ja puhalla rauhallisesti kohti sormeä. Miltä tuntui? (tuulelta, viileältä, puhallukselta..) Huomasitko, että voit tuntea ja kuullakin puhalluksen, mutta sormeen osuvaa ilmavirtaa ei voi nähdä. Samalla tavoin kuin ulkona kovalla tuulella: Voit nähdä ja tuntea tuulen vaikutukset, heiluvat oksat ja viiman iholla, mutta itse tuulta ei voi nähdä.
- **Pyhä Henki:** Jumalan Henki, Pyhä Henki on kuin tuuli. Niin kuin tuulta, Pyhää Henkeä emme voi nähdä, mutta voimme nähdä hänen työnsä vaikutukset maailmassa. Esimerkiksi silloin, kun haluamme tehdä hyvää, huolehtia toisistamme ja levittää hyvyyttä ympärillemme Pyhän Hengen vaikutukset tulevat näkyviin. Jokainen meistä on saanut kasteessa aivan erityisen lahjan. Tuo lahja on juuri Pyhä Henki. Hän asuu meidän sydämessämme ja on jatkuvasti meitä lähellä.
- Tehdään toinen koe. Minulla on mukanani höyheniä. Saat seuraavaksi yhden höyhenen omaan käteesi. Miltä se tuntuu? (kevyeltä, pehmeältä, silkkiseltä...) Voit nyt halutessasi nousta seisomaan paikallesi. Kokeile puhaltaa höyhentä niin, että puhalluksilla saat kannateltua sitä ilmassa mahdollisimman pitkään.
- Pyhä Henki on kuin tuuli, joka kannattelee niin kuin mekin äsken kannattelimme puhalluksella höyhentä. Hän kannattelee meitä joka hetki ja koko ajan, mutta erityisesti silloin, kun olemme surullisia ja tarvitsemme lohdutusta. Pyhä Henki rohkaisee, opettaa ja puolustaa meitä. Hän ympäröi meidät jokaisena elämämme päivänä, vaikka emme häntä näe.
- **Laulu tai virsi:** NSV Tule Pyhä Henki, virsi 125 Johdata minua Henki, virsi 484 Totuuden Henki
- **Rukous:** Rakas Taivaan Isä. Kiitos, että olet antanut meille jokaiselle kasteessa Pyhän Hengen. Opetä meitä näkemään hänen läsnäolonsa meidän elämässämme ja opeta meitä huomaamaan hänen työnsä maailmassa. Amen.

Jumala luo uutta

Tarvikkeet:

- Kynttilä, kukan siemeniä, eläviä kukkia (ei löydy laatikosta)

Hartauden kulku:

- **Kynttilän sytytys:** Sytytetään kynttilä merkiksi siitä, että olemme yhdessä koolla. Kynttilä muistuttaa meitä siitä, että Jumala on täällä meidän kanssa.
- **Kori ja siemenet:** Minulla on tänään mukana jotain mielenkiintoista. Laita kätesi pieneksi kulhoksi, niin saat käteesi yhden niistä, mitä täällä korissa on. Miltä se näyttää? (Kuivuneelta ja kuolleelta, melkein kuin joku roska...) Miltä se tuntuu? (Rosoiselta, karhealta, sileältä, kevyeltä...) Jos vilkaiset, mitä naapurin kädessä on, huomaat, että siellä onkin jotain, mikä on vähän erinäköinen. Mitä meillä oikein kädessä on? Ne ovat erilaisia kukkien siemeniä.
- **Mielikuvaharjoitus:** Kuvittele olevasi kuin se siemen, joka sinulla on kädessäsi. Yritä mennä siinä tuolilla yhtä pieneksi, kuivan ja mitättömän näköiseksi. Voit mennä ihan kippuralle. Nyt kuvittele, että syksyllä olet tipahtanut kukasta ja hautautunut maan alle. Voit vaikka laittaa silmät kiinni, koska siellä maan alla on ihan pimeää ja talven aikana tosi kylmääkin. Siellä olet maan alla odottamassa pienenä siemenenä, eikä kukaan muu kuin Jumala edes tiedä, että olet olemassa. Vähitellen pitkä talvi kuitenkin väistyy, lumet alkavat sulaa ja maa alkaa lämmitä. Ja mitä tapahtuu sille pienelle siemenelle? Se ei taidakaan olla niin kuollut kuin miltä se näyttää. Pikku hiljaa se alkaa kasvattaa ja venyttää ensin juuriaan. (Liikutellaan jalkoja) Se imee niillä maasta ihania ravinteita ja vettä ja saa voimaa. Kun aurinko riittävästi lämmittää se alkaa kasvattaa vartta. Kohta se jo työntyy maan alta lämpimään auringon paisteeseen ja kurkottaa kohti taivasta. (Ojennellaan käsiä ja venytellään) Varresta kasvaa lehdet ja lopulta esiin työntyy myös kukan nappu. Pian kun katsot ympärillesi voit nähdä monia erilaisia kauniita kukkivia kukkia. Minkälainen kukka sinusta tuli? (Punainen kukka, kissankello...)
- Ja kaikki tämä lähti siitä pienen pienestä kuolleen roskan näköisestä siemenestä. Joka kevät saamme nähdä, kuinka Jumala tekee kuolleesta elävää. Näemme kuinka ensimmäiset leskenlehdet nousevat esille ja kuinka puihin alkaa työntyä hiirenkorvia. Jumala luo uutta ja se on ihme.
- **Elävät kukat:** Kuolleen näköisten siementen lisäksi alttarilla on tänään ihan oikeita kukkia. Kierrän nyt kukkien kanssa jokaisen luona, voit kuunnella, mitä Jumala Raamatussa sanoo luomisesta ja tuoksuttaa kukkia halutessasi. Jesajan kirjassa Jumala sanoo: Katso, minä luon uutta. Nyt se puhkeaa esiin – ettekö huomaa? (Jes. 43:19) (Raamatun lause toistetaan sopivan monta kertaa.)
- **Jumala luo uutta sydämessä:** Mutta Jumala luo uutta muuallakin kuin luonnossa. Eikä ainoastaan keväisin vaan joka päivä. Jumala nimittäin luo uutta myös meissä ihmisissä, meidän sydämissä. Laita käsi rinnan päälle sinne, missä sydän on. Tunnetko kuinka se lyö? Eikö niin, että silloin, kun on murheellinen ja asiat harmittavat niin se tuntuu juuri siellä sydämessä. Siellä tuntuu myös ilo ja riemu. Siksi Jumala luo uutta juuri siellä. Jumala voi muuttaa ahdistuksen toivoksi, kurjat asiat iloksi ja epätoivon rakkaudeksi. Se on myös todellinen ihme. Siitä meitä myös meidän ympärillä oleva luonto muistuttaa.
- **Laulu tai virsi:** NSV Me saamme kasvaa, NSV Sama taivas sama maa, virsi 135 Jumala loi
- **Rukous:** Rakas Taivaan Isä, kiitos kevään ihmeestä. Kiitos, että saamme nähdä, kuinka teet kuolleesta elävää ja kaunista. Luo uutta myös meidän elämässä ja sydämissä. Ole meidän kaikkien kanssa, siunaa ja johdata meitä. Aamen.

Ylösousemuksen riemu

Tarvikkeet:

- Kynttilä, iso kivi, iloista musiikkia (ei löydy laatikosta)

Hartauden kulku:

- **Kynttilän sytytys:** Sytytetään kynttilä merkiksi siitä, että olemme yhdessä koolla. Kynttilä muistuttaa meitä siitä, että Jumala on täällä meidän kanssa.
- **Laulu tai virsi:** NSV Hän ei ole enää täällä, virsi 104 Pilvi muurista valo välähtää, virsi 78 Vieraalla maalla kaukana
- **Suuri suru ja iso kivi:** Muistatko hetken, koska olet viimeksi ollut todella surullinen? Missä olit? Mitä teit? Mistä syystä tulit surulliseksi? Muistatko miltä sinusta silloin tuntui? Ota siinä paikallasi sellainen ilme ja asento, mikä kuvaa sitä, miltä tuntuu silloin, kun on oikein surullinen. Joskus, kun on oikein surullinen, voi tuntua siltä, että sydämellä olisi iso ja painava kivi. Laitan tämän kiven kiertämään ja voit kokeilla, kuinka raskaalta sen pitäminen tuntuu.
- **Opetuslasten suru:** Pitkäperjantaina, kun Jeesus oli kuollut, Jeesuksen opetuslapset olivat hyvin suruissaan. Heistä tuntui, että sydämellä oli juuri tuollainen iso kivi, jota äsken pitelit kädessä. Olo oli raskas ja elämä näytti synkältä. He kaipasivat Jeesusta, jonka kanssa olivat viettäneet paljon aikaa, ja joka oli ollut rakas henkilö heidän elämässään. He eivät ymmärtäneet, miksi Jeesuksen täytyi kuolla ja jättää heidät yksin. Heitä pelotti, mitä seuraavaksi tulisi tapahtumaan. He pelkäsivät niin paljon, että uskalsivat olla ainoastaan huoneessa, jossa ovi oli lukittu.
- **Opetuslasten riemu:** Maria, Saloma ja Maria Magdalena olivat Jeesuksen ystäviä. Pyhäpäivän jälkeen he lähtivät Jeesuksen haudalle. Kun naiset saapuivat haudalle, he hämmästyivät. Hautaa vartioineet sotilaat olivat paenneet. Kivi haudan suulta oli poissa. Naiset kurkistivat hautaan. Jeesuksen ruumis ei ollut enää siellä! Sisällä haudassa istui enkeli. – Älkää pelätkö, enkeli sanoi. – Te etsitte Jeesusta. Ei hän ole enää täällä. Jeesus on noussut kuolleista! Muistatko, mitä Jeesus lupasi: ”Kolmantena päivänä minä nousen ylös kuolleista.” Enkeli puhui ja rauhoitti naisia. Lopuksi enkeli kehotti naisia: – Menkää kertomaan Jeesuksen oppilaille, että Jeesus elää! Naiset juoksivat opetuslasten luo. He kertoivat kaiken, mitä enkeli oli puhunut. Pietari lähti juosten haudalle. Hän kurkisti sisään hautaan ja näki siellä ainoastaan käärinliinat. Pietari palasi muiden luo ja ihmetteli mielessään sitä, mikä oli tapahtunut. (Selkoraamattu, Jeesus nousee kuolleista)
- Yhtäkkiä kaikki oli muuttunut. Ensin opetuslapset hämmentyivät, mutta sitten he ymmärsivät, kuinka riemullisesta asiasta on kyse. Jeesus elää! Hän on noussut kuolleista! Jeesuksen ystävät muistivat nyt, että Jeesus oli luvannut nousevansa kuolleista ja olivat ilosta suunniltaan. Jeesuksen antama lupaus oli toteutunut.
- **Ylösousemuksen riemu ja tanssi:** Niin kuin opetuslapset riemuitsivat Jeesuksen ylösousemuksesta, niin mekin saamme iloita siitä. Jeesus elää tänäänkin. Hän kuoli ja nousi kuolleista, jotta mekin saisimme elää ja iloita yhdessä Jumalan kanssa. Jeesus teki sen meidän jokaisen puolesta. Se on riemullinen asia!
- Muistatko, milloin viimeksi olit todella iloinen? Missä olit? Mitä teit? Muistatko, miltä sinusta silloin tuntui? Ota siinä paikallasi sellainen ilme ja asento, mikä kuvaa sitä, miltä tuntuu silloin, kun on oikein iloinen. Joskus, kun on oikein iloinen, tekee mieli hyppiä tai tanssia. Voit ottaa nyt itsellesi parin ja nousta seisomaan. Laitan pian soimaan iloista musiikkia. Sen aikana voit parisi kanssa tanssia ja ajatella sitä, kuinka riemullista on, että Jeesus nousi kuolleista ja elää. (Tanssi voidaan toteuttaa myös piirissä käsikkäin kulkien.

Askeleet voidaan sopia etukäteen tai esimerkiksi voidaan vaihtaa suuntaa hartauden pitäjän sanoessa. Väliillä voidaan nostaa kädet piirissä ylös tai kulkea kohti piirin keskipistettä.)

- **Rukous:** Rakas taivaallinen Isä. Me kiitämme sinua siitä, että herätit Jeesuksen kuolleista. Meidän ei tarvitse enää olla surullisia. Anna meidän iloita ja elää lähellä Jeesusta. Amen.

Kuuleeko kukaan?

Tarvikkeet:

- Kynttilä, simpukka

Hartauden kulku:

- **Kynttilän sytytys:** Sytytetään kynttilä merkiksi siitä, että olemme yhdessä koolla. Kynttilä muistuttaa meitä siitä, että Jumala on täällä meidän kanssa.
- **Hiljaisuutta:** Muistatko, koska olet viimeksi ollut paikassa, jossa on aivan hiljaista? Mikä paikka se oli? Miltä tuntuu olla paikassa, jossa on ihan hiljaista? (jännältä, rauhalliselta, pelottavalta...) Kun on paikassa, jossa on muuten aivan hiljaista, voi erottaa sellaisiakin pieniä ääniä, joita ei melun keskellä huomaisi. Voi huomata ihmeellisiä asioita, vaikka oman hengityksen äänen tai ystävän kuiskauksen.
- Minulla on tänään mukanani jotain sellaista, mitä voi kuunnella. Jotta sen äänen voi kuulla, täytyy kuitenkin olla aivan hiljaista. Mikähän se voisi olla? Se on kaunis ja suuri simpukka. Ollaan nyt hetki aivan hiljaa niin jokainen saa vuorollaan kuunnella, kuinka meri kohisee simpukan sisällä. (Joidenkin kohdalla voidaan koittaa ensin tehdä meteliä taputtamalla käsiä ja tömistelemällä jaloilla, jotta voidaan verrata onko hiljaisen äänen kuuleminen vaikeaa silloin, kun ympärillä on meteliä.)
- **Rukousta hiljaisuudessa:** Raamatussa Jeesus opettaa ja näyttää meille ihmisille esimerkkiä monenlaisissa asioissa. Usein hän meni yksin rauhalliseen paikkaan hiljentymään ja rukoilemaan. Jeesus tiesi, että me ihmiset tarvitsemme hiljaisuutta, jotta voimme rauhassa kuulla omia ajatuksiamme, puhua Jumalalle ja hän voi puhua meille. Sitä rukoileminen on, sydämen puhetta Jumalalle. Rukouksessa Jumalalle voi kertoa kaikki asiat, huolet ja murheet, ilon ja riemun aiheet tai rukoilla toisten puolesta. Jumala on luvannut, että hän kuulee meitä ja vastaa sitten oman aikataulunsa ja tarpeidemme mukaan. Rukoilla voi monella tapaa: voit lausua jonkun osaamasi tutun rukouksen, puhua omin sanoin tai huokaista hiljaa Jumalan puoleen. Rukoilla voi ihan missä tahansa, Jumala kyllä kuulee kaikki rukoukset, olipa ne rukoiltu hälinän keskellä tai hiljaisuudessa. Silti meille on välillä hyväksi rauhoittaa mieli ja olla ihan hiljaa.
- Kerran, kun Jeesus palasi rauhalliselta rukouspaikaltaan, opetuslapset pyysivät, että Jeesus opettaisi heitäkin rukoilemaan. Silloin Jeesus opetti heille tämän rukouksen: *”Isä meidän, joka olet taivaassa. Pyhitetty olkoon sinun nimesi. Tulkoon sinun valtakuntasi. Tapahtukoon sinun tahtosi myös maan päällä niin kuin taivaassa. Anna meille tänä päivänä jokapäiväinen leipämme. Ja anna meille velkamme anteeksi, niin kuin mekin annamme anteeksi niille, jotka ovat meille velassa. Älä anna meidän joutua kiusaukseen vaan päästä meidät pahasta.”* (Selkoraamattu, Isä meidän -rukous.) Isä meidän -rukous on tärkeä rukous juuri siksi, että se on Jeesuksen opettama. Sitä voi rukoilla yksin hiljaa mielessä, yhdessä ystävän kanssa tai jumalanpalveluksessa seurakunnan mukana. Tänään voimme laittaa kätet ristiin ja rukoilla sen tässä hartaushetkessä.
- **Rukous:** Isä meidän -rukous.
- **Laulu tai virsi:** NSV Rukous on silta, NSV Kuule minun ääneni, virsi 490 Mä silmät luon ylös taivaaseen, virsi 501 Kuule Isä taivaan

Isän rakkaus

Tarvikkeet:

- Kynttilä, tuhlaajapoika -kuva

Hartauden kulku:

- **Kynttilän sytytys:** Sytytetään kynttilä merkiksi siitä, että olemme yhdessä koolla. Kynttilä muistuttaa meitä siitä, että Jumala on täällä meidän kanssa.
- **Iloinen jälleennäkeminen:** Muistatko, koska olet ilahtunut jonkun sinulle tärkeän ihmisen näkemisestä niin paljon, että olet kiirehtinyt halaamaan häntä? Kuka se oli? Miltä tuntui halata tuota tärkeää ihmistä? (hyvältä, iloiselta, melkein itketti...) Tänään minulla on mukanani kuva eräästä tuollaisesta kohtaamisesta. Kuvassa on kaksi ihmistä, jotka eivät olleet nähneet pitkään aikaan. Heillä oli kuitenkin ollut toisiaan ikävä. Tulen näyttämään kuvaa sinulle. Sinä voit samalla miettiä, keitä siinä olevat henkilöt voisivat olla. Mitä luulet, keitä kuvassa on? (ystäviä, sukulaisia, isä ja poika) Kuvan henkilöt ovat isä ja poika.
- **Isä rakastaa tuhlaajapoikaa:** Kerran Jeesus kertoi heistä tämän kertomuksen: *”Isällä oli kaksi poikaa. Nuorempi poika halusi muuttaa pois kotoa. Hän pyysi isältä koko perintönsä, kaikki rahat, jotka hän saisi isän kuoleman jälkeen. Isä jakoi omaisuutensa pojilleen. Vanhempi poika jäi kotiin auttamaan isää talon töissä. Nuorempi poika lähti maailmalle. Hän tuhlassi siellä kaikki rahansa. Pian poika oli köyhä. Hänellä ei ollut rahaa edes ruokaan tai kunnon vaatteisiin. Poika katui, että oli lähtenyt pois kotoa. Poika alkoi miettiä, voisiko hän palata kotiin. Poikaa pelotti ja hävetti, mutta hän lähti kuitenkin kotiin. Isä tuli iloiseksi, kun poika palasi, vaikka tämä oli tuhlanut kaikki rahansa. Isä juoksi poikaa vastaan ja otti tämän iloiten takaisin kotiin. Isä järjesti suuret juhlat, koska hänen poikansa oli palannut kotiin.”* (Selkoraamattu. Tuhlaajapoika.)
- Niin kuin isä tuossa äsken kuullussa Jeesuksen kertomuksessa rakasti poikaansa, samoin Jumala rakastaa jokaista meistä. Jumala on kasteessa ottanut meidät lapsikseen ja siksi me saamme kutsua häntä Isäksi. Jumala on rakastava Isä ja lempeä Isä. Meidän ei tarvitse milloinkaan ajatella, että nyt olen tehnyt jotakin niin kamalaa tai tyhmää, että en uskalla kertoa sitä Jumalalle. Jumala kutsuu meidät aina takaisin luoksensa, antaa anteeksi ja iloitsee meistä. Juuri sinä olet hänen tärkeä ja rakas lapsensa.
- **Laulu tai virsi:** NSV Isä jää meitä rakastamaan, virsi 449 Jumalan kämmenellä, virsi 503 Taivaan Isä suojan antaa
- **Rukous:** Rakas taivaan Isä. Kiitos, että sinä rakastat meistä jokaista. Kiitos, että saamme olla lapsiasi ja luottaa siihen, että sinun luoksesi voimme palata milloin tahansa. Aamen.

Tärkeät lähimmäiseni

Tarvikkeet:

- Kynttilä, sydäntyyny

Hartauden kulku:

- **Kynttilän sytytys:** Sytytetään kynttilä merkiksi siitä, että olemme yhdessä koolla. Kynttilä muistuttaa meitä siitä, että Jumala on täällä meidän kanssa.
- **Monenlaiset lähimmäiset:** Katsohan ympärillesi. Keitä istuu vierelläsi? (Kaveri, avustaja, joku, jota en tunne...) Vieressä istuu toinen ihminen. Tutkaile nyt vähän tarkemmin sitä vieressäsi istuvaa ihmistä. Nosta käsi ylös, jos hänellä on siniset silmät? Ruskeat silmät? Harmaat tai vihreät silmät? Hänellä on vaaleat hiukset? Tummat hiukset? Punaiset hiukset? Hänellä on suora nenä? Nykerönen? Aika monenlaisia meitä on, Jumalan luomia ihmisiä. Toisillemme me kaikki erilaiset, mutta arvokkaat ihmiset olemme lähimmäisiä.
- Jeesus oli meille esimerkkinä ja opetti monia asioita. Hän kohteli hyvin ja oikeudenmukaisesti kaikkia ihmisiä, niitäkin, joita muut halveksivat ja jättivät ulkopuolelle. Jeesuksen esimerkin mukaisesti myös meidän tulee olla reiluja ja kunnioittaa kaikkia ihmisiä. Niin tuttuja kuin vieraita. Myös sellaisia ihmisiä, joiden kanssa ei aina ole helppo tulla toimeen tai jotka ovat joskus sanoneet pahasti. Heitäkin Jeesus kehottaa rakastamaan, vaikka se voi tuntua vaikealta. Jokainen ihminen on meidän lähimmäisemme ja siksi Jeesuksen kehoitus koskee kaikkia. Raamatussa Jeesus sanoo näin: ”Minä annan teille uuden käskyn: Rakastakaa toisianne! Niin kuin minä olen rakastanut teitä, rakastakaa tekin toisianne.” (Joh. 13:34.)
- **Lämpimien ajatusten tyynty:** Lähimmäistään voi rakastaa monella tapaa: voi auttaa apua tarvitsevia, puolustaa heikompia, rukoilla lähimmäisten puolesta, pitää hyvänä, levittää iloa tai sanoa hyviä sanoja. Tänäpä minulla on mukana lämpimien ajatusten tyynty. Lämpimien ajatusten tyynty on sellainen, että kun saat sen, on sinun vuorosi miettiä, kenelle haluat seuraavaksi antaa lämpimiä ajatuksia. Samalla, kun annat tyyntyn seuraavalle, sano hänestä jotakin kaunista. Jos sanoja ei löydy, voit vaikka silittää olkapäätä tai halata, mutta varmista ensin, että se sopii toiselle. Tyynty jatkaa kulkuaan niin kauan, että se on käynyt kerran jokaisella.
- **Laulu tai virsi:** NSV Tilkkutäkki, NSV Toinen toisiamme siunaten, NSV Lahjoillasi meitä siunat, virsi 442 Herran ristin kantajiksi, virsi 502 Jeesus, meitä kosketa nyt, virsi 509 Herra elämäni valvo
- **Rukous:** Rakas taivaan Isä. Kiitos kaikista lähimmäisistä. Auta meitä rakastamaan ja kunnioittamaan heitä parhaamme mukaan. Anna myös meidän kokea, että meitä rakastetaan. Aamen.

Minä olen ihme

Tarvikkeet:

- Kynttilä, Minä olen ihme –alttaritaulupohja, värityyny, käsipaperia

Hartauden kulku:

- **Kynttilän sytytys:** Sytytetään kynttilä merkiksi siitä, että olemme yhdessä koolla. Kynttilä muistuttaa meitä siitä, että Jumala on täällä meidän kanssa.
- **Ainutlaatuiset kädet:** Ota esiin molemmat kätesi. Käännä ne niin, että voit katsella omia kämmeniäsi. Voit koukistella sormia ja puristaa kädet nyrkkiin. Voit levittää sormet niin kauas toisistaan kuin saat ja voit rentouttaa kädet ravistelemalla niitä. Voit katseella seurata käsissäsi ja sormissa olevia viivoja ja uurteita. Tiesitkö, että ne ovat jokaisella ihmisellä erilaiset. Ei ole olemassa kahta ihmistä, joiden kädet ja sormenjäljet olisivat samanaiset. Jokainen on Jumalan luomana ainutlaatuinen, jokainen on ihme.
- Tästä muistuttamaan teemme nyt yhdessä oman alttaritaulun tähän hartaushetkeen. Tulen kohta käymään jokaisen luona mukana värityyny ja vielä keskeneräinen alttaritaulu. Vuorollasi saat painaa valitsemasi sormen ensin värityyny ja sen jälkeen paperille. (Tässä vaiheessa kannattaa pitää mukana myös käsipaperia, jos väriä tulee jollekin vähän enemmän kuin on tarpeen) Alttaritaulu on valmis, kun siinä on jokaisen täällä olevan ainutlaatuisen ihmisen ainutlaatuinen sormenjälki.
- **Minä olen ihme:** Olemme toki ainutlaatuisia monella muullakin tapaa kuin ainoastaan käsistämme. Pidämme eri asioista, osaamme eri asioita ja näytämme erilaisilta. Ne ovat kaikki asioita, jotka Jumala on meihin tarkoin luomisessa suunnitellut. Jokainen ihminen on ihme ja Jumalan silmissä arvokas ja kaunis. Sen vuoksi myös sinä itse saat pitää itseäsi arvokkaana. Siitä on hyvä muistuttaa itseään mahdollisimman usein. Harjoitellaanpa toistamalla yhdessä ääneen: Minä olen arvokas! Minä olen upea! Minä olen hyvä tyyppi! Niin Jumala sinusta ajattelee. Olet arvokas, olet upea ja olet hyvä tyyppi.
- Joskus, me kaikki teemme virheitä tai valitsemme elämässä väärin. Silloin tarvitsemme anteeksiantoa ja mahdollisuutta aloittaa alusta. Jumalalle kelpaamme kuitenkin juuri tällaisina kuin olemme. Hän antaa meille anteeksi ja rakastaa omana itsenäamme, luominaan ainutlaatuisina ihmeinä. Raamatussa sanotaan näin: *Herra, sinä olet luonut minut. Minä olen ihme, suuri ihme, ja kiitän sinua siitä. Ihmeellisiä ovat sinun tekosi, minä tiedän sen.* (Selkoraamattu, Herra, sinä tunnet minut.)
- **Laulu tai virsi:** NSV Luojan kaunein ajatus, NSV Kaksi tavallista kättä, NSV Elämä on nyt, NSV Olet vapaa, virsi 513 Jeesus, sinä huomaat
- **Rukous:** Rakas taivaan Isä. Olet luonut minusta ainutlaatuisen ihmisen, ihmeen. Kiitos siitä. Muistuta minua usein siitä, että minä olen arvokas ja sinulle rakas juuri tällaisena kuin olen. Amen.

Lähteet:

Jumala huolehtiva Isämme

Jumalan huolenpito: Rajala, P. Selkoraamattu. 2012. Helsinki: Lasten Keskus

Jeesuksen risti

Ristiaskartelu: Lähde tuntematon

Rukous: Lähde tuntematon

Pyhä Henki

Ajatuksia hartauteen: Lindfors, H. (toim). 2001. Mieltä messuun. Lapset ja perheet kirkossa. Helsinki: Lasten Keskus. 235-246.

Jumala luo uutta

Mielikuvamatka: Lähde tuntematon

Ylösnousemuksen riemu

Opetuslasten riemu: Rajala, P. Selkoraamattu. 2012. Helsinki: Lasten Keskus

Tanssi: Sutinen, J. 2000. Kehitysvammaisten erityisjumalanpalvelukset. Näkökulmia kansankirkkomme jumalanpalveluskäytäntöihin. Teoksessa R. Helosvuori, K. Inkala, I. Lappalainen, E. Snellman & J. Sutinen (toim). Kyllä Jumala on armokas: Kirkon kehitysvammaistyön vaihteita ja erityiskysymyksiä. Helsinki: Diakonia Ry. 72-77.

Rukous: Lindfors, H. (toim). 2001. 215. Mieltä messuun. Lapset ja perheet kirkossa. Helsinki: Lasten Keskus

Kuuleeko kukaan?

Rukousta hiljaisuudessa: Katekismus. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kristinoppi. 1999.
Rajala, P. Selkoraamattu. 2012. Helsinki: Lasten Keskus

Isän rakkaus

Jumala rakastaa tuhlaajapoikaa: Rajala, P. Selkoraamattu. 2012. Helsinki: Lasten Keskus

Minä olen ihme

Minä olen ihme: Rajala, P. Selkoraamattu. 2012. Helsinki: Lasten Keskus